

## **HIPARU**

### **Hiparu vatanaakaini qara vara kora**

Ihura qaqi vara himpima kovaro naaruvaini oru vauvaro 40 ihie aitarovaro vaiinti vovano maa uvara qara ruva tora. Maa uvara qara ruvato vaiintira autu tenavu kia irunara. Vi vaiintiva Poruvae, Rukivae, Apolosivae, Sailaasivae, vo vaiintivanoe, maa uvara qara ruva tora? Kia tenavu virara kankomake irunara. Iutaa vatanaaka Ihura vaintiqama vuka Ihu Karaitiva uritara kero oru mpegavano vai okarara kankomake iriate tiro, vi vaiintiva maa qarara Iutaa vatanaaka ruva nimitora. Vi vatanaakara Iuttaave, Hiparuve, ti variara.

*Karaitiva Noravano uritara kero vai okarara tura*

<sup>1</sup> Haaru Kotiva tinavu kaivaqaukavara uva tiva nimoreva viva paropetinavu noqihairo airi tataa nai uva, vo uva vo uva qoqaiqamake vaura.

<sup>2</sup> Kotiva mintimakero tiva nimiqiro viviro, maa entara ekaanaini vai entaraqaa viva nai Maaqu atitovaro vira Maaquvano vira uva qoqaiqama kaimanta tenavu irunara. Kotiva nai Maaqu no-raiqama kovaro viva naaruvavata vatavata autu kero vatora. Kotiva ekaa haika nai Maaqu kaama amitorara tiro, viva ekaa haikaqaa raqikiariravama vaira.

<sup>3</sup> Kotira mpeqa okaravano nai vira Maaquqivata ataa i vaira. Vira Maaqu okaravanovata,

vira Qora okaravanovata, vohaa qaramakero vaira. Vira Maaquvano tivatai uvaraqaahairo ekaa naaruvainivata, vatainivata, vai haikava qaqi variqiro vi vaira. Vira Maaquvano vai-inti nahenti qora kaiqa vare varia uvara nunka nimitero oru naaruvaini Kotiva ekaa kempuka vataiva vainaini vira kauqu tanaraini oquviro vaira. <sup>4</sup> Kotiva virara ti Maaquve tirara tiro, vira Maaquvano ekaa *enselinavu* uri naatara kero vaivaro vira autuvanovata vika nutuvata uri naatara kero vaira.

<sup>5</sup> Kotiva nai Maaquaraqai tiharo,

Are ti Maaquvano variaravera te vate are ti Maaquvano variana okarara qovarama kauro.

*(Ihi 2:7)*

Kotiva kia *enselinavu*ara vi uvara tiraitiro, nai Maaquaraqai vi uvara tura. Kotiva qaiqaa nai Maaquara tiharo,

Te vira Qoka variariraro viva ti Maaquvano varianarove, tura. *(2 Samueri 7:14)*

Minti tiharoma Kotiva kia *ensel inavu*ara vi uvara tiraitiro, nai Maaquaraqai vi uvara tura.

<sup>6</sup> Kotiva nai Maaqu avuhainaara vataini varakare iharo mintima tiro:

Ekaa enseli vika vira autuqai tuaheraqi vu-ate, tura. *(Lo*

*32:43)*

<sup>7</sup> Kotiva *ensel inavu* okarara mintima tiro:

Viva *enselnavu* autukomanta vika uvaivano utintemake, kantamaqi vi ani variarave. Vika iha auruvano itaintemake iteha, ti kaiqa vare variarave, tura. *(Ihi 104:4)*

<sup>8</sup> *Ensel inavu*ara minti tivakero Kotiva nai Maaquara tiharo,

Kotio, are avuhainaa vaiintivano vaihara are ekaa enta ekaa enta vaiinti nahentiqaa avuqavuqama kera raqikiqira vinarave.

<sup>9</sup> Avuqavuqamake ni varia okarara ai muntukavano vaivaro qora kaiqa vare varia okarara kia ai muntukavano vairave.

Are mintianarara tiro, Kotiva ai Variqavano ariqaa vahavera aquteharo ai noraiqama kaivara are nena kena vaiintinavuqihaira voqama kera quahe variarao. *(Ihi 45:6-7)*

<sup>10</sup> Kotiva qaiqaa nai Maaquara tiharo,

Noravauvo, are haaru hogarama kera maa vatara tuqa aratonarave. Ai kauquvano naaruvavata autukero vatorave.

<sup>11</sup> Naaruvavanovata vatavanovata variqi vi vuru taiqa vivaravata, areqaima ekaa enta qaqi variqira vinarave. Utavaaqavano nihiqama viro taiqa vintema kero, naaruvavanovata vatavanovata taiqa vuanarove.

<sup>12</sup> Qaraaka utavaaqa nonkireva iharo haarua utavaaqa raqantu kero vataintema kera, are naaruvavata vatavata taiqa kenarave.

Viva taiqa viraravata, are haaru varianan-tema kera, vohaa vivaqaima ekaa enta qaqi variqira vinarave. *(Ihi 102:25-27)*

<sup>13</sup> Kotiva kia *enselinavuara* tiraitiro, nai Maaquaraqai maa uvara tiharo,

Are uritarera tinta kauqu tanaraini oquvi vairage te ai navutaaka aru naatara amitaarirara are vikaqaata nena aiquntava taane, tura. *(Ihi 110:1)*

<sup>14</sup> *Enseli* vika okara vaireva, vika maraqura

haikavano vaiha Kotira kaiqa vara amite variara. Kotiva vika nitite vaimanta vika Kotiva kuvantu nimitaaina vaiinti nahentika kahaqama nimate variara.

## 2

### *Kotiva tinavu tivitaaina uvarara tura*

<sup>1</sup> Vira Maaqu Ihuva *enselinavu* avuni uritara kero vairara ti, tenavu vira uva irunara kia popoharaiti, kempukaiqamake iriqi vuare.

<sup>2</sup> Tota Kotiva *enselinavu* nititomanta vika Kotira uva okara Mosira tiva amitovaro vi uvava nora uva vauvarora ti, vokuka vi uvara raqa kora kaara Kotiva vika avuqavuqama kero nai koqaa nimi vaura.

<sup>3</sup> Ho Kotiva naantiara uva vo, nai vaiinti nahenti aaqurihama nimateharo kuvantu nimitaaina uvara qovarama kaira. Tenavu vi uvarara qumina uvave tivakeha vi uvara qaqira kaarera, nantiakee tenavu ruqemake aiqu autute vuari-raro Kotiva kia tinavu ruqutuanarove? Nora Vaiinti viva vi uvara naane tiva qovarama komanta vi uvara iriaka tinavuvata tiva timiamanta irunara. Tenavu tavauraro vi uvava quqaa uvama vairo.

<sup>4</sup> Kotira uvara quqaa uvave tiate tiro, Kotiva nai uva tiva nimi vauka kempukaiqama nimitomanta vika nora kaiqa, aahuva kaiqa varaqi vi vaura. Kotiva nai Maraquina nimitataa uvaro vaiinti nahenti nimi vaumanta vika vo kempuka vo kempuka vareha vaura.

*Ihuvaqaima tinavu kuvantu timitaarirava vaivo tura*

<sup>5</sup> Naantiara qaraaka vatavano qovaraiqiainarara tunara, vi entara Kotiva kiana *enselinavuara* vi vataragaa raqikivarave, tianaro. <sup>6</sup> Kotira vukuqi maa uvavama vairo:

Kotio, are nantiharae vaiinti nahentiara noraikaakera iriqira vi variarao? Nantiharae are gumina vaiinti nahentigaavata kogema kera raqiki variarao?

<sup>7</sup> Vaiinti nahenti vika enseli vevaaraini vahuqagai variate tira, are vika autukera vatera, viraqaahaira are vika noraikaamakera, nora autuvata nimianarave.

<sup>8</sup> Are vaiinti nahenti noraikama kaaramanta vika ekaa are autukera vataana haikaraqaa raqiki variarave, tura. (*Ihi 8:4-6*)

Vi uvara okara maantimama vairo: Kotiva vaiinti nahenti noraikama kaira vika vo haikaraqaa raqikiva kia vairamanta vika ekaa haikaraqaa raqikiqi vivara. Vate maa entara vaiinti nahenti ekaa haikaraqaa raqikiva kia vaivarovata, naantiara vi uvava vivauma varianaro.

<sup>9</sup> Minti vaivarovata, maa entara tenavu Ihurara kankomake irunara. Kotiva tinavu aagurihama timitareva Ihura vara kovaro Ihuva *enseli* vevaaraini vahuqa variqiro viro tinavu ekaukara iriharo qutu vuvaro, viraqaahairo Kotiva vira noraikaamakero nora autuvata vira amura.

<sup>10</sup> Ekaa haika qovarama kaivaro variqiro vi vaiva, Kotiva, viva avuqavu okaraqai avataqiro viharoma, nai vaintaira airitahaa nai hampata ataa i vainaini variate tiro, Ihura varakovaro viva aihavi haikara varaqiro viro vuru qutu vura. Viva mintima kero Kotiva amito kaiqara naitarama kero taiqa amitorara tiro, viva tinavu

kuvantu kero Kotiva vainanaini tivita varero  
vuru kaariravama vairo.

<sup>11</sup> Ihuva tinavu qora kaiqa nunka timate  
vaiva vaimanta tenavu viva tinavu qora kaiqa  
nunka timitaika vaunarara tiro, Kotiva vaireva,  
Ihura vira Qovavata tinavu Qovavatama vairo.  
Mintima vaivarora tiro, Ihuva tinavuara kia kau-  
riraitiro, tinavuara ti vaiinti nahentive ti vaira.

<sup>12</sup> Viva tiharo, *Kotio, ai okarara tenta vaiinti  
nahenti tiva nimiqi virerave. Te vika ruvaaqumavi  
vainaini ai autu tuahereha ihi tivaqi virerave, tura.*  
(Ihi 22:22)

<sup>13</sup> Qaiqaa viva tiharo, *Te Kotirara kempukaiqa-  
make iriqi viha, viraqaa muntuvi vairarave, tura.*  
(Aisaiaa 8:17)

Qaiqaavata viva tiharo, *Tavaate. Te maini vaura-  
manta Kotiva ti timitai vaintika ti hampata variar-  
ave, tura.* (Aisaiaa  
8:18)

<sup>14</sup> Ho tenavu vira vaintinavu vaata vatauka  
vaunarara tiro, Ihuva Sataaniva vaiinti nahenti  
aruke vai kempukara taiqakareva vivavata vai-  
inti qama viro, tinavu aanarero vaata vataava  
vari qiro viro vuru qutu vura.

<sup>15</sup> Vaiinti nahenti vika nai qutirara aatu qete  
vauva vika ekaa enta rumpa tomenta vauvaro  
Ihuva vi vaiinti nahentika kuvantu nimitareva  
vaiinti qama viro vuru qutu vura.

<sup>16</sup> Ihuva kia *enselinavuarao* tiro, vataini qo-  
varama viraitiro, viva vataihainaa vaiinti na-  
henti Eparahaamira ankuarao tiro, viva vaiin-  
ti qama vura.

<sup>17</sup> Viva tinavu aaqurihama timiteharo, Kotirara  
kempukaiqaakero iri qiro viharo Kotira kaiqa

vara amitaarira vaiintiva Noravano vairerave tiro, Ihuva tinavu nai aura qata voqaantema kero vaiintiqama viro, vaata vataava variqiro vura. Viva Kotira kaiqa vara amitaqiro viharo Kotiva tinavu qora kaiqa nunka timitaarire tiro, tinavuara iriharo qutu vura.

<sup>18</sup> Ihuva vaiintiqama viro vauvaro qora kaiqavano viravata avatamaqiro vuvaro vira kaara viva aihavira haika varaqiro vurara tiro, qora kaiqavano tinavuvata avatareva auti vairaro Ihuva tinavu homa kahaqiraye „tenavuvata kia qora kaiqa varaainara„.

### 3

*Ihuva Mosiravata aatarakero nora vaiinti vaura*

<sup>1</sup> Ti qata vakaa, ne Kotira vaiinti nahenti variara. Kotiva naaruvaini vaiva nivata naarama taimanta ne variara. Te vaaka tuna uvara irihama niara ne Ihurara noraiqaake iriqi vuaturo. Ihuva vaireva, Kotiva vira noraiqamakero atitai vaiintivama vairo. Kotiva tinavu uva nunka timitaarire tiro, Ihuva tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amito vaiintiva Noravano vaura. Ho tenavu vira uvama qovaramake tiva nimiqi vi vaunara.

<sup>2</sup> Haaru Mosiva ekaa Kotira vaiinti nahentiqaa raqikiqiro viharo vira uvaqai iriqiro viharo kaiqa vara amitaqiro vi vauntema kero, Ihuvavata Kotira uvaqai iriqiro viharo vira kaiqa vara amitaqiro vi vaura.

<sup>3</sup> Naavu kaqa tai vaiintiva avuni vaivaro viva kaqa tai naavuva vira naantiaraini vaintema

kero, Ihura autuvano avuni vaivaro Mosira autuvano vira naantiaraini vairo. <sup>4</sup> Ekaa naavu vaireva, vaiintivano kaqa tai naavuvama vairo. Ho vira voqaantema kero, Kotiva naaruvavata vatavata autu kero vataivama vairo.

<sup>5</sup> Mosiva Kotira kaiqa vaiintivano vaiharo Kotira uvaqai iriqiro viharo vaiinti nahentiqaa raqikiqiro vi vaura. Viva vi kaiqara varaqiro viharo naantiara qovaraiqiaina vaiintirara tiva nimiqiro vi vaura.

<sup>6</sup> Mosiva qaqi kaiqa vaiinti vauvaro Karaitiva Kotira Maaqu tanavama vairo. Karaitiva Kotira Maaqu tanava vaiharo Kotira noqai avataqiro viharo vira vaiinti nahentiqaa raqikiqiro vi vaira. Tenavu kempukaiqaakeha Karaitirara iriqi viha, Kotiva tinavu kogema timitaaina entara vira veka variqi vuarera, tenavuvata homa tiha, Tenavu Kotira Naavuqi vauna vaiinti nahentikama vauro, tirara.

*Ne Kotira uvara popohaira qaqira kevorave tura*

<sup>7</sup> Kotira vukuqi Kotira MaraQuravano tivatai uvara iriata. Vi uvava mintima tiro:

Vate ne Kotira uva iriate. <sup>8</sup> Ni kaivaqaukavara ti Kotikara viva kia tinavugaa raqikianarove tivakeha, vika qumina vataini variqi viha ti avatamake tave vauntemake, nevata nenta avu aato kempukaiqamate vira uva kia iriraiti, variqi vivorave.

<sup>9</sup> Te ni kaivaqaukavara 40 ihinavuara kaiqa vara nimitaqi vi variavauramanta vika kia ti kaiqara noraiqaake iriraiti, vika qaiqaa qaiqaa ti avatamakeha tavarekaqai auti vaurave.

<sup>10</sup> Vika mintiaqi vi vaura kaara ti tirara itomanta vikara tiha, Vika ekaa enta hampi aaraqaaqi vireka auti vaiha, kia ti aaraqaa vireka auti variarave.

<sup>11</sup> Vikara ti tirara itomanta te tenta kauqu aiiqaa aqukeha tiha, Vira kaara vika kiama ho vata vo te nimitaainaraqaa oru auraara vaivarave, tiavaunarave, tura. *(Ihi 95:7-11)*

<sup>12</sup> Ti qata vakaa, ne rauriha variata. Ni avu aato muntukavano vaaquqama vira, ne Kotira uvara kia quqaa uvave tivakeha, tugantaavi qaqi variqi vi vai Variqara, Kotira tauvaqa utu amitevora.

<sup>13</sup> Vate maa entara ne Kotiva inaini vi entavama vairo. Qora kaigavano ni unaqaraqama kaantorave ti, ne maa entara nai kempukaiqama amite nai kempukaiqama amitemaqi vuata.

<sup>14</sup> Tota enta tenavu Karaitirara quqaave tivake virara kempukaiqaake iriqi vuavaunantemake, variqi vuarera, tenavu homa Karaitira vataake variqi virara. <sup>15</sup> Te qaiqaa Kotira vukuqi tu uvara tirera:

Vate ne Kotira uva iriate. Ni kaivaqaukavara ti Kotikara viva kia tinavuqaa raqikianarove tuntemake, nevata nenta avu aato kempukaiqamate vira uva kia iriraiti, variqi vivorave. *(Ihi 95:7-8)*

<sup>16</sup> Tauka taukae Kotira uva irihavata, virara kiama tinavuqaa raqikianarove tura? Vika tinavu kaivaqaukavarave. Mosiva vika Isipiqi-hairo ntita vuru koka, vikama vi uvara turave.

<sup>17</sup> Kotiva tauka taukarae arara itovaro 40 ihi navuara variqiro vura? Viva tinavu kaivaqaukavarara arara itovaro vaurave. Tinavu

kaivaqaukavara qumina vataini variqi viha, nái qora kaiqa varora kaara mini hiqintivi qutu vurave.

<sup>18</sup> Kotiva kauqu aiqiqaa aqukero tiharo, Vika kia ti hampata oru auraara vaivarave, tu uvara, Kotiva taukarae vi uvara tura? Viva tinavu kaivaqaukavarara turave. Vika Kotira uva kia iriqi vi vaura kaara Kotiva minti tura.

<sup>19</sup> Tenavu tavauramanta vika kia Kotira uvara quqaa uvave tura kaara vika kia ho Kotiva tu vataragaa auraara vaireka vura.

## 4

### *Kotira vaiinti nahenti auraara vairara tura*

<sup>1</sup> Haaru Kotiva kauqu aiqiqaa aqukero tiharo, Ti vaiinti nahenti ti vataake oru auraara vaivarave tura. Virara iriha kaiqenavu rauriha variari. Hauri niqihairo vovano vo aaraqaa vi utu varero kia mini oru auraara variantora.

<sup>2</sup> Tenavu vate irunantemake, tinavu kaivaqaukavaravata haaru Kotira uva iri vaura. Vika Kotira uva iruvarovata, vi uvava kia vika kahaqura. Vika vi uvara iri, kia quqaa uvave tura kaara vi uvava kia vika ho kahaqura. <sup>3</sup> Tenavu Kotira uva iriqi vuairauka homa Kotira vataake auraara vairara. Kotira vukuqi vaiinti nahenti Kotira uva raqa kaakara mintima tiro:

Te tirara itaimanta te tenta kauqu aiqiqaa aqukeha tiha, Vira kaara vika kiama ho vata vo te nimitaainaraqaa oru auraara vaivarave, tiavaunarave, tura. *(Ithi 95:11)*

Kotiva haaru maa vatara autukero vato entaraqaahairo nai auraara vata vo qeramakero

vatoraravata, vi uvara turama. <sup>4</sup> Kotira vukuqi Kotiva auraara vau entarara mintima tiro:

Kotiva 6 entanavuara kaiqa varaqiro viro  
vuru taiqa kero 7 entaqaa viva auraara vau-  
rave, tura. *(Okara 2:2)*

<sup>5</sup> Kotiva vi entaraqaa auraara vaurara ti, Kotira vaiinti nahentivata auraara variqi vivara. Kotira uva iri qaqirake ni varia vaiinti nahentikara Kotiva mintima tiro:

Vika kiamu ho vata vo te nimitaainaraqaa  
oru auraara vaivarave, tura. *(Ihi 95:11)*

<sup>6</sup> Kotira uvara quqaa uvave ti vaiinti nahentika, vikama Kotiva qaqi kaira vika auraara vainaini vivara. Haaru tinavu kaivaqaukavara Kotira uvara kia quqaa uvave tura kaara vika kia vi vataraqaa auraara vaireka vura.

<sup>7</sup> Ho mintuvarovata, Kotiva qaiqaa vo enta kaamatero tiharo, Maa entaraqaa ti uva iriate, turave. Viva tinavu kaivaqara Devitira noqihairo mintima tiro:

Vate ne Kotira uva irivera, kia nenta avu aato  
kempukaiqamate vira uva kia iriraiti, variqi  
vivorave, tura. *(Ihi 95:7-8)*

<sup>8</sup> Haaru tinavu kaivaqaukavara qumina vataini variqi viha vuru qutu vuvaro Iosuaava vika vaintaira ntita varero vuru Isareri vataini korave. Kotiva auraara vai vatarara tiharo, kia Isareri vataravauve tiro. Viva Isareri vatara tutirio, viva kiamu naantiara Devitira noqihairo vo entavano qovaraqiainarara tutirio.

<sup>9</sup> Kotiva 7 entaqaa auraara vauntemake, tenavu Kotira vaiinti nahentivata auraara vairara.

<sup>10</sup> Kotiva nai kaiqa vuru taiqa kero auraara vauntemake, Kotira vaiinti nahenti vikavata nái kaiqa vuru taiqake oru Kotira vataake auraara variqi vivara.

<sup>11</sup> Virara irihama kaiqenavu Kotira vataake auraara vairerave tivake, kia popoharaiti, kempukaiqamaake variqi viha mini vuari. Tinavu kaivaqaukavara Kotira uva raqakora kaara kia Kotiva kaamato vataraqaa auraara vaireka vura. Tinavuqihairo vovano vika aanaraantora.

<sup>12</sup> Kotira uvavano vaireva, kempukaiqama kero qaqi variqiro vi vai uvavama vairo. Iqoka paipe taara avaivano vaira voqaara, vira uvavano uritarakero voqamakero vaihe vaira. Iqoka paipevano vaata toqa kero vuhaarivata mativata raira kaintema kero, Kotira uvavano vaiinti avu aato muntukaqi vainara qoqaiqama kero vi vaiintira avatamakero tavolo, vira avu aato muntukaqi vai uvarara qora uvave koqe uvave, ti vaira.

<sup>13</sup> Kia vo haikavano Kotira avuqaa kukeqa viro vaira. Nana nana haikavano naaruvainie vatainie vai haikava, ekaa vi haikava Kotira avuqaa qoqaa vaira. Naantiara tenavuvata vira avuqaa vaiha tentanavu vare vauna kaiqara tiva govarama kehama vira tiva amirera.

*Ihuva tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amitaariravama vairo*

<sup>14</sup> Ho tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amite vai vaiintiva noravano vaireva, viva Kotira maaqu Ihuvave. „Viva Kotira kaiqa vara amitaqiro viro,„ naaruvaini Kotira aaqaanto oru

vairara ti, kaiqenavu vira uva irunara kem-pukaiqamake iriqi vuari.

<sup>15</sup> Tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amite vai vaiintiva noravano tenavu uqerara vaiinti nahenti vauna okarara kankoma kero iri vairara tiro, nana nana qora kaiqavano tinavu avataintema kero, vohaa vi kaiqava Ihuravata avatovaro Ihuva kia qora kaiqa voqavata varora.

<sup>16</sup> Ihuva minti vaiintiva vairara ti, kaiqenavu kia qetaraiti, qihaaqamake [Kotiva] tinavu aaqurihama timiteharo koqema timite vaira aaqanto oru vuariraro tenavu maara varaaina entara viva tinavu aaqurihama timiteharo tinavu koqema timitaarira.

## 5

### *Kotira kaiqa vara amite vai vaiintirara tura*

<sup>1</sup> Te Kotira kaiqa vara amite varia vaiintika vika nora vaiinti okarara tirera. [Kotiva Rivaira ankuara tiharo], Ne vaiinti vo noraiqama kaivaro vi vaiintiva ni vaiinti nahenti qora kaiqara iriharo, quara aantau arukeharo iha quara timitaqiro viharo kaiqa vara timitaanarove, tura.

<sup>2</sup> Vi vaiintivavata uqerara vaiintivano vaiharora tiro, viva tavairaro vira kena vaiinti voravano Kotira uva vo kia kankomakero irirerave, hampi kaiqa varairerave, viva homa qihaaqama kero nai kenara vira kahaqianaro. <sup>3</sup> Vi vaiintiva uqerara vaiintivano vaiharora tiro, viva kia vaiinti nahenti qora kaiqaraqai iriraitiro, viva nai qora kaiqaravata iriharoma quara aantau arukero Kotira iha quara amite vaira.

<sup>4</sup> Vi vaiintiva kia nai irikero noraiqama viro vi kaiqara vare vairavauve. Kotiva vi vaiintira kaivaqara Eronira aarama kero noraiqama kon-tema kero, Kotiva vi vaiintiravata aaramakero noraiqama kaira. <sup>5</sup> Vira voqaantema kero, Karaitiva kia nai irikero noraiqama viro tiharo, Te vi kaiqara vaiinti nahenti vara nimitarerave, turavauve. Kotiva nai vira Qova vira noraiqama kero virara mintima tiro:

Are ti Maaquma variarao. Te vate are ti Maaquvano variana okarara qovarama kauro, tura. *(Ihi 2:7)*

<sup>6</sup> Qaiqaa Kotira vukuqi Karaitirara mintima tiro:

Merikisitekira voqaantema kera, are ekaa enta ekaa entama Kotira kaiqa vara amitena vaiintivama vainarave, tura. *(Ihi 110:4)*

<sup>7</sup> Ihuva vataini vau entara viva keke tivaqiro viharo iqi rataqiro viharo Kotira aaramaqiro vura. Viva Kotirara te qutu vuarirara are homa ti kahaqinarave tivakero kia nai autuara iriraitiro, Kotira noqai avataqiro vurara tiro, Kotiva vira uva irurave.

<sup>8</sup> Ihuva Kotira Maaquvano vaiharovata, viva aihavu haikara varaqiro vi vaurara tiro, viva koqema kero Kotira no avataqiro vura.

<sup>9</sup> Viva mintiaqiro viharo aihavu haikara varaqiro viro, vuru ekaa Kotiva amito kaiqara taiqakovama vaura. Ihuva mintima kero taiqa korara ti, vaiinti nahenti vira uva avataqi vi vaika vaivaro Kotiva vika kuvantu nimitaira vika ekaa entama qaqi variqi vivara.

<sup>10</sup> Kotiva Ihura noraiqama kero tiharo, Merikisitekiva vaiinti nahenti qora kaiqara iriharo ti

kaiqa vara timitontema kero, Ihuvavata vaiinti nahenti qora kaiqara iriharo ti kaiqa vara timi-taanarove, tura.

*Tenavu taaqa vainti voqaara variqi vuarorave tura*

<sup>11</sup> Tenavu maa uvara airiqamake ni tiva nimirare ti, tavauramanta ne qakomake iriqi vi variaman-tara ti, tenavu vukaari utihama maa uvara ni tiva nimi vai. <sup>12</sup> Ne airi enta maa uvara iriqi viha, vokiakavata tiva nimiataara vaimanta ne kia Kotira uva kankomake iri variarave. Vira kaara tenavu vi uvara qaiqaa okaraqihai ni tiva nimiarirava qaiqaima vairo. Ne maa entara kempuka kara naataara vaimanta naamaqai ne variara.

<sup>13</sup> Naamaqai ne vaiva, viva vainti naativanoma vairo. Viva vainti naativano vairara tiro, viva kiam koqe aaraqaa nuaina okarara kanko-makero iriro.

<sup>14</sup> Kempuka karavano vaireva, noruqama vuaka karama vairo. Noruqama vuaka qora okaravata koqe okaravata rairake tavamaqi vi variarara ti, vika homa koqe okaraqai avataqi vivara.

## 6

<sup>1</sup> Vi uvara iriha kaiqenavu Karaitira uva okara irunara mini ke, oru tavaaranavata amutunivata vaina uvara iriqi vuari. Hoqare ne qora kaiqa vare vauvaro ne ekaara qutu viva vaumanta ne vi aararaqaaahai tuqantaavi Kotirara iriqi vi vaura.

<sup>2</sup> Ne namari varovaro vo vaiintivano nai kauqu niqaa vatomanta ne Kotira Maraqura varora. Ne Kotiva vaiinti nahenti qaiqaa qaqi vara himpima

kaaia uvara irura. Ekaara entaqaa Kotiva *ko* tiainaravata ne irurave. Vi uvava vi uvava okara uvama vairo. Ho kia tenavu vi uvaraqai iriqi virerave. <sup>3</sup> Kotiva qaqi kairera, tenavu tavaarana-vata amutunivata vaina uvara iriqi virera.

<sup>4</sup> Kotira aaraqaa viha viraqaahai vi aarara qaqirake variaka, nantiakee vika qaiqaa vi aararaqaa ho vivara? Vika konkiraqirai variavaro vika avu aatovano qantua vimanta vika Kotiva koqema nimitaainara tave, vika Kotira Marapura vare, <sup>5</sup> vika avatamake tavaavaro Kotira uvavano koqe uvaqai vaimanta vika Kotiva naantiara qovaraiqiaina kempukara hini vi okarara tavaara.

<sup>6</sup> Ekaa vi haikara vi haikara tave variaka, vika Kotira aaraqaa vi vaira qaqira kaivera, vika mintiha Kotira Maaqu qaiqaa katariqaa aruteha ekauka nivuqaa vira kaurira haika vara ami variarara tiro, vika qaiqaa anirante Kotira aaraqaa viva kiama ho varianaro.

<sup>7</sup> Kotira uva iriqi vi varia vaiinti nahentika vaireka, koqe vata voqaara variara. Aaquvano riharo vi vataraiqi otu vi vaivaro vi vataragaahairo koqe karavano qampiye vaivaro Kotiva vi vatara koqema amite vaira. <sup>8</sup> Vo vataqaahairo auqu vai naaquntavavata nimirivataqai qampiye vairera, Kotiva vi vatarara qora vatavema tianaro. Vi vataraiqi qampiqlate vai haikara iha tuta kairaro itama vuanaro.

<sup>9</sup> Ti navunaao, te qora vataravata koqe vatara-vata tihama kia niaravauve ne qora vata voqaara variavo turo. Tenavu niara tiha, Vika kempukaiqaake koqe aaraqaa vi vaivaro Kotiva vika ntitaanarove, tunara. <sup>10</sup> Kotiva kia ni hampiqama

nimitaraitiro, viva ni avuqavuqama nimateharo ne vira kaiqa vara amite variara kيامa tauru kaanaro. Ne Kotirara muntuka vateha nenta kena vaiinti nahenti, Kotira vaiinti nahenti kahaqama nimitorarave, maa entaravata kahaqama nimate variararave, Kotiva kيامa virara virara tauru kaanaro.

<sup>11</sup> Ne virara vekaiqiva vivau variarire ti, ne vatani vaiha Kotira aaraqaa kempukaiqaake variqi vi vuru taiqa kaata. Niara mintimake variqi vuata ti, tinavu antuqavano vaimanta vau-nara.

<sup>12</sup> Vokiaka Kotirara kempukaiqamake iriqi viha, qihaaqamake variqi vivi, Kotiva vika nai kaama nimitai haikara varaarave. Nevata kia popoharaiti, vika intemake variqi vivera, tenavu hovema tirara.

### *Kotiva tivatai uvarara tura*

<sup>13</sup> Kotiva tinavu kaivaqara Eparahaamirara te ai mintima amitarerave tiharoma Kotira nai vira uri aatarakero variarirava vovano kia vauvarora tiro, viva nai autuqaa tiharo, <sup>14</sup> Te ai koqema amitaqi vuarirara are kuvuaramaqira virauka airitahaama vaivarave, tura.

<sup>15</sup> Kotiva minti tuvaro Eparahaamiva nai muntuka parumakero Kotira veka variqiro vuvaro Kotiva kauqu aiqiqaa aqukero tivato uvava vivau vauvaro Eparahaamiva qorainti vainti vatatora.

<sup>16</sup> Vaiintivano uva vo tivatareva iharo, tirorira haikavano qovaraigiantorave tiro, viva nai uva kempukaiqama kareva nora vaiinti autuqaa te mintirerave ti vaira.

<sup>17</sup> Eparahaamira vaintaira tiriara viva vi uvara tiva taira qaqira kero vo uva tiantorave tiro, Kotivavata nai tivato uvara nai autuqaa kempukaiqama kora.

<sup>18</sup> Kotiva nai uva tivatoharo nai autuqaa te mintirerave turara tiro, vira uvavano kia ho una uva varianaro. Mintima vaimantara ti, tenavu rugemake Kotiva inaini oru vaurauka, tenavu Kotiva tivatai uvara irihama kia qetaraiti, muntuka kempukaiqamake variqi viha, vira uvavano vivau variaina entara vira vekama vairera.

<sup>19</sup> Kotiva tivato uvava vivau variainarara irihama tenavu kia qumina vi aniraiti, tenavu kempukaiqaake Kotira aaraqaa variqi vuari. Kotira uvavano vivau variaina entarara irihama tenavu homa Kotira Naavuqi tavunauta tintataara voqara ravaqaake, Kotira turuaraini oru vairara.

<sup>20</sup> Ihuva tinavu kahaqama timateharo viva naane Kotira turuaraini oru vaura. Haaru Merikisitekiva Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva noravano vauntema kero, Ihuvavata ekaa enta Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vaivama vairo.

## 7

### *Merikisitekira okarara tura*

<sup>1</sup> Merikisitekiva avuhainaa vaiintivano vaiharo vatuka vo, Saremiqaa raqikiqiro viharo viva vaiinti nahentiara iriharo virini vai Variqara, Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva vaura.

Vo enta Eparahaamiva iqoka raquqiro viharoma nora vaiinti avuhainaa vaiintinavu vuru naatara kero, anirantero aaraini vi vauvaro Merikisitekiva Eparahaamira vitakero nai kauqu tuaherakero virara tiharo, Kotiva ai koqema

amitaarire, <sup>2</sup> tuvaro Eparahaamiva iqoka raqihararo airaira varatora rairakero kauqurutanta vatoraqihairo Merikisitekira vohaiqa amura.

Merikisitekira autu okaravano maantimama vairo: *Avuhainaa Vaiintivano Avuqavuqamakero Ni Vaivave*. Viva Saremiqaa raqiki vaurara tiro, vira autu okaravano maantimama vairo: *Maat-eraiqaakeharo Raqiki-Vaivave*.

<sup>3</sup> Merikisitekira noka qokave, vira ankuve, kia vika nutu qara ntuvatorara ti, tenavu kia virara irunara. Vira vatato entarave, viva qutuvu entarave, viravata kia qara ntuva torara ti, tenavu kia virara irunara. Vi vaiintiva Kotira Maaqu aanantero vaiinti nahentiara iriharo ekaa enta Kotira kaiqa vara amitaqiro vuanaro.

<sup>4</sup> Merikisitekiva nora vaiintivano vau okarara iriha variata. Eparahaamiva tinavu kaivaqaukavara noravano iqoka raquqiro viharo navutaaka naatara kero vika airaira raqiakero varero, vi airairara kauqurutanta vatoraqihairo Merikisitekira vohaiqa amura. Merikisitekiva nora vaiintivano vauvarora tiro, Eparahaamiva mintiakero vira amura.

<sup>5</sup> Rivaira ankuqihai Mosira uva okara irihama Kotira kaiqa vara amitaqi viha qaqi vaiinti nahentiara nenta airaira rairake kauqurutanta vatoraqihai vohaiqa tinavu timiate tiha airaira vare variara. Vika nai navunaaka Eparahaamira ankuqihai vi airairara vare variara.

<sup>6</sup> Merikisitekiva kia Rivaira vohaa ankuvano vairaitiro vaiharo, Eparahaamiva nai airaira rairakero vatoraqihairo vohaiqa varero virara tiharo, Kotiva ai koqema amitaarire, tura. Kotiva

nai kauqu aiquqaa aqukeharo uva tivato vaiintiva, Eparahaamiva vauvaro Merikisitekiva nai vi vaiintirara Kotiva ai koqema amitaarire, tura.

<sup>7</sup> Kiama gumina vaiintivano nora vaiintiara tiharo, Kotiva ai koqema amitaarire, ti vairavauve. Nora Vaiintivano gumina vaiintiara tiharo, Kotiva ai koqema amitaarire ti vaira. Merikisitekiva nora vaiintivano vaiharora tiro, viva Eparahaamirara tiharo, Kotiva ai koqema amitaarire, tura.

<sup>8</sup> Rivaira vohaa ankuqaahainaa vaiintinavu no-raiqaavi Kotira kaiqa vara amitaqi vi variaka, vika vaiinti nahenti airaira rairake kauqurutanta vataraqihai vohaiqa vare variara. Rivaira ankuqihainaaka variqi vi vuru qutuvi vaikama variara. Merikisitekiva Eparahaamiva rairakero vatoraqihairo vohaiqa varora. Kotira vukuqi Merikisitekira ankuara viva qaqi variqiro vuaina vaiintivave turara tiro, Merikisitekira ankuvano Rivaira anku aatara kora.

<sup>9-10</sup> Te Merikisitekira ankuara irihama vo uva-vata tirera. Rivaiva Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva vaumantara ti, vaiinti nahenti vika nai airaira rairake kauqurutanta vatoraqihai Rivaira vohaiqa ami vaura. Eparahaamiva airaira rairakero kauqurutanta vatoraqihairo Merikisitekira amu entara Rivaira kia vatatovaro nai kaivaqara Eparahaamira vaataqi vaura. Vi entara Rivaiva nai kaivaqara Eparahaamira vaataqi vaiharora tiro, vivavata Eparahaamira vataakero vaiharo Merikisitekira vi airairara amura. Rivaiva Merikisitekira airaira amurara tiro, Merikisitekira ankuvano Rivaira anku aatara kora.

<sup>11</sup> Mosiraqaa uva maara tivato entara Kotiva Rivaira anku kaamatero tiharo, Vi anku-raqihainaa vaiintivanoqai ti kaiqa vara timi-taate, tivakero Eronira noraiqama kovaro viva vi kaiqara varora. Rivaira vohaa ankuqihainaa vaiinti vika vaiha vaiinti nahentiara iriha Kotira kaiqa vara amitaqi vi vauvaro vika kaiqavano kia ho aruvu kaiqava vaura. Vika kaiqavano ho aruvitirio, Kotira kaiqa vara amite vai vai-intiva Ihuva kiama qovarama vitirio. Ihuva qovarama viro viva kia Eroniva Kotira kaiqa vara amitontema kero Kotira kaiqa vara amitaraitiro, viva Merikisitekiva Kotira kaiqa vara amiton-tema kero Kotira kaiqa vara amite vaura.

<sup>12</sup> Rivaira ankuvano vira kaiqa vara amitaqi vu okarara Kotiva qaqini vara kero Ihurara vi-vama ti kaiqa vara timitaarira vaiintiva varia-narove turara tiro, Kotiva Mosiraqaa tivato uvar-avata qaqini varakero, qaraaka uva tivataira vira vatukana vatora.

<sup>13</sup> Tinavu Noravano Ihuva kiama Rivaira ankuqihairo qovarama vura. Kiama Ihura ankuqihairo vovano Kotira Naavuqi Kotira kaiqa vara amitaarirava vaura. <sup>14</sup> Tenavu iruraro Ihuva Iutaa vika ankuqihairo qovarama vura. Mosiva kiama Iutaa ankuqihainaa vaiintivano Kotira kaiqa vara amitaqiro vuanarove turave.

<sup>15</sup> Ihuva kiama Rivaira ankuqihainaa vaiinti-vano Kotira kaiqa vara amitaantema kero vara amitaraitiro, viva Merikisitekiva vara amiton-tema kero, Kotira kaiqa vara amitareva qo-varaiqama vurara ti, tenavu kankomake tavau-raro Kotiva Rivaira ankuara tu uvara qaqini

varakora.

<sup>16</sup> Vo vaiintinavu Rivaira vohaa anku vaukara ti, vika Kotira kaiqa vara amitaqi vi vaura. Ihuva kia vika voqaantema kero nai ankuara iriraitiro, viva kempukavano ekaa enta qaqi variqiro vuari-ravara tiro, viva Kotira kaiqa vara amitaqi vi vaura. <sup>17</sup> Kotira vukuqi Ihurara mintima tiro:

Merikisitekira voqaantema kera, are ekaa enta ekaa entama Kotira kaiqa vara amitenai vaiintivama vainarave, tura. *(Ihi 110:4)*

<sup>18-19</sup> Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu Kotira kaiqa vara amitaqi viha kia ho vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitovaro vika kaiqavano ugerara kaiqaqai vauvarora tiro, Kotiva Mosiraqaa tivato uvara qaqini varakero qaraaka uva qovarama kora. Mosiraqaa tivato uvara avataqi ni vau vaiintiva vauvaro vi uvava kia ho vira kahaqi vaura. Qaraaka uva-vano uritara kero vairara ti, tenavu qaraaka uva iriqi vihama homa Kotira aumanto oru vairara.

<sup>20</sup> Kotiva Rivaira ankuqihainaa vaiinti kaama teharo viva kia nai kauqu aiqiqaa aqukero tiraitiro, viva Ihura kaama teharo nai kauqu aiqiqaa aqukora. <sup>21</sup> Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukoraqaahairo Ihuva vaiinti nahentiara iri-haro Kotira kaiqa vara amitaqi vi vaura. Kotiva Ihurara mintima tiro:

Te ai Noravano vaiha tenta kauqu aiqiqaa aquke tiha, Are ekaa enta ti kaiqa vara timi-taqira vinarave. Kia te vate tiva taaina uvara qaqirake vo uva tirarave, tura. *(Ihi 110:4)*

<sup>22</sup> Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero Ihurara minti turara ti, tenavu iruraro Kotiva qaraaka

uva tiva taatautaiva haarua uva tiva taatautora  
aatara kero uritara keroma vairo.

<sup>23</sup> Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu haarua  
uva tivatora iriqi viha Kotira kaiqa vara amitaqi  
vivi qutuvi variamanta vo vaiinti vo vaiinti airi  
vaiinti vi kaiqara varaqi vi vaura.

<sup>24</sup> Qaraaka uvavano qovarama vivaro Ihuva  
ekaa enta qaqi variqiro vuainarara tiro, kia vo-  
vano vira vatuka varero vi kaiqara varaanaro.

<sup>25</sup> Ihuva ekaa enta qaqi variqiro vuainarara ti,  
vaiinti nahenti virara tinavu kahaqama timi-  
taane ti vaivaro viva ekaa enta vikara Kotira  
aarama nimitaqiro vuanaro. Ihuva minti vaivara  
tiro, viva vaiinti nahenti kahaqama nimitaari-  
rava ho vaivaro Kotiva vika ho kuvantukero  
ntitaanaro.

<sup>26</sup> Ihuva Kotira kaiqa vara amite vai vaiintiva  
noravano vaiharo Kotira kaiqaqai vara amite-  
haro kia qora kaiqa vararaitiro, koge kaiqaqai  
vare vairo. Viva kia qora kaiqa vare variaka ham-  
pata vairaitiro, viva naaruvaini uri aatara kero  
nai verantoqama keroma vairo. Ihuva mintima  
kero vaivara tiro, viva tinavuara iriharo homa  
Kotira kaiqa vara amitaqiro vuanaro.

<sup>27</sup> Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu vo enta  
vo enta Kotira kaiqa vara amitaqi viha, vika nai  
qora kaiqara naane iriha quara aantau Kotira  
iha quara amite, vira naantiara vaiinti nahenti  
qora kaiqara iriha quara aantau Kotira iha quara  
amite vaura.

Ihuraqi kia qora kaiqavano vauvarora tiro,  
viva kia nariara naane iriharo Kotira kaiqa vara

amitaraitiro, viva kia vo enta vo enta quara aan-tau Kotira iha quara amitaqiro viraitiro, viva vai-inti nahenti qora kaiqara iriharo vohaa tataaqai Kotira kaiqa vara amiteharo vuru qutu vura.

<sup>28</sup> Mosiraqaa tivato uvara irihama vika Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu noraiqamake nenavu tinavuara irihama Kotira kaiqa vara amitaqi vuate, tumanta vi vaiintinavuka qaqi ugerara vaiintinavu vaiha vi kaiqara varaqi vi vaura. Kotiva Mosiraqaa uva tivato entara vira naantiara Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo nai autuqaa tiharo, Ti Maaquvano ti kaiqa vara timitaqiro vuanarove, tivakero vira noraiqama kovaro vira Maaquvano ekaa vi kaiqara amitaira vara vuru taiqa kairara tiro, viva ekaa enta Kotira kaiqa vara amitaariravama vairo.

*Ihuva tinavuara iriharo naaruvaini Kotira kaiqa vara amite vaivama vairo*

## 8

<sup>1</sup> Te tuna uvara okara vaireva maantimama vairo: Tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vai vaiintiva noravano vairo. Vi vaiintiva naaruvaini vai Avuhainaara Kotira kauqu tanarainima oru oquviro vairo.

<sup>2</sup> Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu Kotira kaiqa vara amitaqi viha vaiintivano kauquqohai kaqato naavura Kotira Naavuve turaqi kaiqa vare vaura. Ihuva naaruvaini vaiharo Kotiva kaqatai naavura Kotira Naavu tanaraqí Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vaira.

<sup>3</sup> Vaiinti nahenti Rivaira ankuqihainaa vaiinti vo vira noraiqama kareka iha virara tiha, Are

tinavu kahaqama timitaqira vihara nora vaiintivano vaihara quara aantau arukera Kotira iha quara amitaqira vuane, ti variara. Vika minti tiavaro vi vaiintiva quara aantau arukero Kotira iha quara amitaqiro vi vaira. Ho tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vai vaiintiva, vivavata Kotira kaiqa vara amiteharo vo haika Kotira amiarirava vaura. [Vi haikava vaireva, nai vira vaatama vaura.]

<sup>4</sup> Mosiraqaa tivato uvara iriha Rivaira ankuvano Kotira Naavuqi vaiha Kotira kaiqa vara amitaqi vi variarara tiro, Ihuva vataini vaitirio, viva kiama vi kaiqara varaitirio.

<sup>5</sup> Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu Kotira kaiqa vara amite variava vaireva, kia kaiqa tanarama vairo. Vika kaiqavano maraqurahaqai vaivaro naaruvainima kaiqa tanavama vairo. Ihuva naaruvaini vaiharo Kotira kaiqa vara amitaqiro viharo kaiqa tanarama vare vairo. Vira voqaantema kero, haaru vetanto entaqaa Mosiva Kotira Naavu kaqareva auti vauvaro Kotiva tiharo, Are aiqinaqaa ti vataakera variaramanta te ai umiqeha maantima kera naavu kaqaane tunantema kera kaqaane, tura.

<sup>6</sup> Kotiva Ihura noraiqama kaivaro viva Kotira kaiqa vara amitaqiro viharo Rivaira ankuqihainaa vaiinti vika kaiqavata aatara kaivaro vira kaiqavano uritarakero avunima vairo.

Rivaira ankuqihainaa vaiinti vika haaru vo-haa uva tiva taataukero vato uvaraqaqai iriha, Kotira kaiqa vara amitaqi vi variara. Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero tiva taatauto uvara

iriharo Ihuva Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vaurara tiro, vi uvava haaru vohaa uva tiva taataukero vato uvaravata uri aatarakero avunima vairo.

<sup>7</sup> Haaru vohaa uva tiva taataukero vato uvava ho vaitirio, Kotiva kiama vi uvara qaqini varakero vo uva qovarama kaitirio. <sup>8</sup> Kotiva tavomanta vaiinti nahenti kia Mosiraqaa tivato uvara koqemake avataqi vi vaurara tiro, viva mintima tiro:

Naantiara vo entanavu anirairaqe te Isareri vatanaakave Iutaa vatanaakave vika hampata vohaa vaiha qaraaka uva tiva taatau karerave.

<sup>9</sup> Vi uvava vaireva, kia te haaru vika kaivaqaukavara hampata vohaa vaiha tiva taatau tauna uvara voqaara varianarove.

Haaru te vika kaivaqaukavara kauqu utu vare Isipi vataihai ntita vare viha, te vika hampata vohaa vaiha uva tiva taatau tauramanta vika ti uva iriqi vuataara vaumanta vika qaqirake kia ti uva iriqi vi vaura kaara te vika qoririma kaavaunarave.

<sup>10</sup> Ho naantiara te Isareri vatanaaka hampata vohaa vaiha qaraaka uva vo tiva taatauke vatarerave.

Kia te vi entara tenta uva maara origaa qara ntuva taraiti, vi entara te vi uvara vika avu aatoqi vate, vika muntukaqi qara ntuva nimitarerave. Te vika Variqavano variari vika ti vaiinti nahentima vaivarave.

<sup>11</sup> Naantiara vi entara nora vaiintivata in-aara vaiintivata tiriara kankomake iriqi virara ti, vika kiama nai kena vaiinti nahenti tiva nimivarave. Vi entara vika ekaama tiriara kankomake irivarave.

<sup>12</sup> Vi entara te vika aaqurihama nimateha vika qora kaiqa vare vai uvara nunka tauru nimitarerave, tura. (*Ieremaiaa 31:31-34*)

<sup>13</sup> Kotiva vi uvara minti tiharoma qaraaka uva tiva taatau taainarara tura. Viva minti tiharoma hogarenaa uva tiva taatautora haarua uvaigama kaira. Ho haaruanaa haikavano haaruaqamaqiro viharo vaakama taiqa vuanaro.

## 9

*Haarua uva iriha Kotira kaiqa vara amitaqi vurara tura*

<sup>1</sup> Haaru Kotiva vohaa uva tiva taatau kero vato uva okarara tirera. Kotiva Mosiraqaa uva maara tiva tovaro Mosiva vaiinti nahentiara minti mintimake Kotira autu tuaheraqi vuata tumanta, vi uvara iriha Kotiraini naavu vo kaqa amitora. Vi naavuva maa vataraqaa vaura.

<sup>2</sup> Vi naavuva vaireva seriqohai kaqato naavuva vaura. *Rumu* taaraqanta variarire tiro, tavaarana tavunaqohairo tintatero avuni vau *rum ura* koge haikaqai vai *rumurave* tura. Viraqi ova qumpike vato taquva vauvaro tainta vo vauvaro Kotira unta amito mparetiravata vaura.

<sup>3</sup> Tavunaqohairo tavaarana tintatora vira naantiaraini vai *rum urara* Kotira turuarainive tura. Kotira turuaravano vaurara tiro, viraqi qioqama tovaro kia qaqi vaiintivano oriqete vaura.

<sup>4</sup> Vi *rum uraqi* tainta vo *kori* oriqohai aututo taintara viraqaa koge untavu haikara iha quarate vau taintava vauvaro vokise vo, *kori* ori ruqututoraqohai viraqaa taatauto vokiseva vaura. Vi vokiseqira Kotiva Mosiraqaa tiva

taatauto uvara qara ntuvato oritanta vauvaro, *manaave* tu karara nonkuto taquvavata viraqi vauvaro, Eronira kauruvanovata vaura. Vi kauruva haaru mare verakero qampigo kauruva vaura.

<sup>5</sup> Vi haikava vi haikava vi vokiseraqi vauvaro vokiseqaa hini vitini hini vitini *enseli* maraqura taaraqantavano vaura. Vitanta nai arokatanta airatetanta aave vateha Kotiva maini maaqima vaivo tiha vaura. Vitanta mintimake vauvaro vokise vira avu tavaaraqaa Kotiva vaiinti nahenti aaqurihama nimate vai kantave tura.

Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaarire tiro, vo ihi vo ihi vohaa tataa Kotira kaiqa vara amito vaiintiva avuhainaava naare kaqa varero vi *rumuraqi* origetero vuru vokise avutana naare *rainitu/ruanainori* vaura. Ho kia te voki uvaravata qaiqaa maa qararaqiri tirera.

<sup>6</sup> Kotira kaiqa vara amite vau vaiintika vo enta vo enta avuni vau *rumuraqi* origete kaiqa vareha Kotira turuaraini kia origete vi vaura. <sup>7</sup> Vika nora vaiintivano, vivaqaima vo ihi vohaa tataa vo ihi vohaa tataaqai, viraqi origete vaura.

Vi entaraqaa vi vaiintiva kia qaqi qumina viraqi origetaraitiro, viva naare kaqa varero viraqi vura. Viva nai qora kaiqaravata, vaiinti nahenti qora kaiqaravata, iriharoma Kotiva tinavu uva nunka timitaarire tiro, viva Kotira turuaraini origetero vuru naare *rainitu/ruanainorima* kareva vura.

<sup>8</sup> Vi vaiintiva mintiakeharo Kotira kaiqa vara amitaqiro vi vauvaro Kotira Maraquravano tinavu humiqaimanta tenavu kankomake

iruraro vaiinti nahentivano Kotiva inaini vi aarava kia vi entara vaura. Kotira Naavu qaqi vataini vauvaro haarua okaravanovata qaqi vauvarora tiro, vi aarava kia vaura.

<sup>9</sup> Maa entaravata haarua uva iriha quara aantau Kotira iha quara amite varia kaiqava kia vaiinti nahenti kahaqi vaimanta vaiinti nahenti kia ho variavaro vika avu aato muntukavano qoraiqi vaimanta variara.

<sup>10</sup> Vaiinti nahenti haarua uva maara avataqi viha, vika vo qara vo qarama keha karave namarive namaqi vi variara. Minti variavaro vi haikava kia vika avu aato muntuka hiqama nimitaraitiro, vaataqai kahaqama nimate vai haikava vaira. Kotiva Mosiraqaa tivato uvarara tiharo, Vi uvava vahuqaqai vairaro qaraaka uvavano qovarama vuarire, tura.

### *Qaraaka uvara tura*

<sup>11</sup> Kotiva tinavu koqema timitaaina haikara qovaraiqama kareva Karaitiva Kotira kaiqa vara amite vai vaiintiva noravano tuvurero, viva kia vaiintivano kaqatai naavuraqi Kotira kaiqa vara amitaraitiro, viva uritarero naaruvaini vai naavuraqi Kotira kaiqa vara amitareva oru vaura.

<sup>12</sup> Karaitiva naaruvaini Kotira turuaraini kia airi tataa viraitiro, viva vohaa tataama viraqi vura. Viva kia memera naareve, purumakau naareve, kaqa varero viraqi viraitiro, viva nai naare raurukoraqaahairo Kotira turuaraini vurara tiro, viva tinavu kuvantu kaivaro qora kaiqavano kia ho tinavu qaiqaavata rumpa taanaro.

13 Haarua uva okara iriharo Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva memera naarevata, purumakau naarevata, purumakau naati iha quaratovaro hantaiqama vura viravata, vaqitakero vaiinti nahentiqaa *raintuma/ruanainorima* kero vikara tiharo, Ne hiqama vuavo, ti vaura. Viva mintiharo kia vika avu aato muntukaqi hiqama nimitaraitiro, viva vika pahainiqai hiqama nimite vaura.

14 Haarua uva okaravano mintima vauvaro Karaitiva vi okarara uri aatara kero nai naareqo-hairo tinavu hiqama timitora.

Kotira Maraquravano ekaa enta qaqi variqiro vi vaiva Karaitiraqi vauvaro Karaitiva kia qora kaiqa vararaitiro, Kotira kaiqa vara amitaqiro viro vuru qutu vurara tiro, vira naarevano homa tinavu avu aato muntukaqi hiqama timitairage tenavu kia qora kaiqa varaqi vi vuru qutu viraiti, tenavu qaqi variqiro vi vai Variqara kaiqa vara amitaqi vuari.

15 Karaitiva Kotira qaraaka uva govarama kai vaiintivama vairo. Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo tiharo, Te naarama taaina vaiinti nahentika kogema nimitaari vika ekaa enta kogemake qaqi variqi vuate, turara tiro, Karaitiva vi uvava quqaa vivau variarire tiro, govarama vura.

Haaru Kotiva Mosiraqaa vohaa uva tiva taataukero vato uvara vaiinti nahenti kia ho avataraiti, qora kaiqagai varaqi vi vauvaro Kotiva vika qora uva nunka nimitareva iharo qaraaka uva tiva taatau tovaro Karaitiva vaiinti nahentiarao tiro vuru qutu vura.

16-17 Vaiintivano qaqi vai entara viva tiharo, Te qutu vuarimanta vi vaiintika vi vaiintikama te iana haikara ho varevarave, tivakero vi uvara qara ntuvate vaira. Qara ntuva tairaro viva qaqi variaina entaraqaa kiama vaiinti vovano viva ina haikara ho varaanaro. Viva qutu viraroma avuni tivataina uvava quqaa vivau varianaro.

18 Vira voqaantema kero, Kotiva haaru vohaa uva tiva taataukero vato uvara quara aantau naareqohairo kempukaiqamake vaura.

19 Vi entara tota Kotiva Mosiraqaa tivato uvara, ekaa vi uvara Mosiva vaiinti nahenti tiva nimi taiqakero, viraqaahairo purumakau naati arukoravata, memera naati arukoravata, vira naare varakero qaqi namari vataakero tuqantaakero, sipisipi kauki ahaqo ravato naaquntara varakero, aukuvera mare vitigaata rumpatero naareqi quntama varero, vuru Kotira uva qara ntuvato vukuraqaavata, vaiinti nahentigaavata, *raintuma/ruanainorima* kora.

20 Viva naare Kotira vukuqaavata, vaiinti nahentigaavata, *raintuma/ruanainorima* kero tiharo, Kotiva uva tiva taatautero niara, Vi uvara iriqi vuata, timanta ne tiha, Tenavu vi uvara iriqi virerave, tiarave. Kotiva tiva taatautai uvavavata ne tia uvavavata kempukaiqama vuarire ti, te maa naarera *raintumake/ruanainorimake* ni aqu nimitauro, tura.

21 Mosiva minti tivakero mintiaqiro viharo naare kaqa varero vuru Kotira Naavuqaa *raintuma/ruanainorima* kero vi naavuraqi vau haikaraqaavata naare *raintuma/ruanainorima* kora. 22 Haarua uva okarara iriharo vo haika

vo haikara hiqama vuarire tiro, naare *raintuma/ruanainorima* kero hiqama amite vaura. Kia vo haika arukaivaro vira naare ntava viraro qutu virera, Kotiva vaiinti nahenti vika náí qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaarira aarava kia ho varianaro.

*Karaitiva nai naare raurukero qutu vura*

<sup>23</sup> Kotira Naavu vatani kaqatoravata, vi naavuraqi vau haikaravata, qaqi vaiintivano kaqake aututo haikavaqaima vaura. Kotiva i haikara tanava naaruvainima vairo.

Vaiintivano Kotira Naavu vatani vauravata, vi naavuraqi vau haikaravata, hiqama amitareva viva quara aantau naare varakero *raintuma/ruanainorima* kero aqu amite vaura.

Naaruvaini vai haikara, kia ho quara aantau naareqohairo hiqama amitaarirava vairo. Uritara kero vai vaiintira naarevanogaima vi haikara ho hiqama amitaariravama vairo.

<sup>24</sup> Karaitiva Kotira turuaraini vireva viharo, viva kia vaiintivano náí kauquqohai kaqato naavuraqi viraitiro, viva naaruvaini Kotira turuara tanava vainaini vura. Karaitiva mini oru vaiharo tinavu kahaqama timite variariravama vairo.

<sup>25</sup> Kotira Naavuqi kaiqa vara amite vai vaiintiva noravano vo ihi vohaa tataa, vo ihi vohaa tataaqai quara aantau naare kaqa vareharo Kotira Naavu turuaraini vi vaira.

Karaitiva kia mintiraitiro, viva Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaarire tiro, kia vo tataa vo tataa qutiraitiro, viva vohaa tataaqai qutu vura.

<sup>26</sup> Viva qaiqaa qaiqaa qutuare titirio, viva maa vatara autuko entaraqaaahairo airi tataama ai-havira haika varaqiro vitirio.

Maa entara taigaaaina entava aumaigi vauvaro Karaitiva kia mintiraitiro, viva Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nim-itaarire tiro, viva vohaa tataaqai qutu vireva qovarama vura.

<sup>27</sup> Maa vataraqaa varia vaiinti nahentika variqi vivi, vika vohaa tataaqai qutu vivaro Kotiva vikaqaa uva vateharo *ko* tianaro.

<sup>28</sup> Karaitiva Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaarire tiro, vivavata vohaa tataaqai qutu vura. Karaitiva mintima kero qutu vurara tiro, Kotiva vira kaiqara iriharo homa vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaariravama vairo.

Naantiara Karaitiva qaiqaa vataini tuvuaina entara viva kia vaiinti nahenti qora kaiqara iriharo tuvuanarovauve. Vi entaraqaa viva nai veka vai vaiinti nahentika ntita kareva tuvua-naro.

## 10

*Karaitiva vohaa tataaqai vaiinti nahentiara iriharo qutu vura*

<sup>1</sup> Kotiva Mosiraqaa tivato uvava vaireva, kia vaata tanara voqaara vairaitiro, maraqurahaa voqaarama vairo.

Mintima vairara ti, vaiinti nahenti vi uvara iriqi viha kia kankomake Kotiva koqema nim-itaaina okarara iri variara. Mosiraqaa tivato uvara iriqi viha, vo ihi vo ihi quara aantau Kotira

iha quara amitaqi vi vau okarava Kotira aumanto vireka ia vaiinti nahenti avu aato muntukaqi kia ho hiqama nimate vaura.

<sup>2</sup> Kotira iha quara amite vau quara aantauva vaiinti nahenti avu aato muntukaqi ho hiqama nimitaitirio, vaiinti nahenti qora kaiqa vare vau uvava nunka vumanta vika kia qaiqaavata vo ihi vo ihi quara aantau Kotira aruke iha quara amite variatirio.

<sup>3-4</sup> Purumakau qora arukaa naarevave, memera arukaa naarerave, kiama ho vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaanaro. Mintirara ti, vaiinti nahenti vo ihi vo ihi quara aantau aruke Kotira iha quara amitaqi viha, avu aato kenko tumanta tiha, Oho, tenavu qora kaiqa vare vauna uvava qaqima vaivo, ti vaura.

<sup>5</sup> Kotira iha quara amite vau quara aantauva kia vaiinti nahenti ho kahaqama nimate vaurara tiro, Karaitiva maa vataragaa tuvireva iharo Kotirara mintima tiro:

Ai iha quara amite varia quara aantaurave, ai amite varia kararave, vi haikara vi haikarara kia ai muntukavano vaivara variarao. Mintiharama are tini vaata vo qeramakera timitaarao.

<sup>6</sup> Ekaara kaintu iha quara amite varia quara aantaurave, vaiinti nahenti nai qora kaiqara iriha ai amite varia quara aantaurave, virara virara are kia quahehara varianarave.

<sup>7</sup> Minti variaramanta te ariara tiha, Kotio, te mainima vauro. Haaru tiriara qara ntuvato uvava tuntemake, te ai muntukavano vai kaiqara vara amitarera vauro, tura. *(Ihi 40:6-8)*

<sup>8</sup> Kaiqe te hini uva tunara qaiqaa tiari. Haaru Kotiva Mosiraqaa uva tiva taatautero tiharo, Ne quara aantau ti iha quara timitaqi vuata, tu uvava vauvarovata, Ihuva Kotirara mintima tiro: *Ai iha quara amite varia quara aantaurave, ai amite varia kararave, vi haikara vi haikarara kia ai muntukavano vaivara variarao. Ekaara kaintu iha quara amite varia quara aantaurave, vaiinti nahenti nai qora kaiqara iriha ai amite varia quara aantaurave, virara virara are kia quahegara varianarave, tura.*

<sup>9</sup> Ihuva minti tivakero viva te vaaka tunarara tiharo, *Kotio, te mainima vauro. Te ai muntukavano vai kaiqara vara amitarera vauro*, tura. Ihuva minti tiharoma viva Kotiva Mosiraqaa tivato uvara qaqini varakero, vo uva vira vatukana qovarama kora.

<sup>10</sup> [Vi uvara okara mintimama vairo:] Karaitiva Kotira muntukavano vai kaiqara varaqiro viharo vuru vohaa tataa nai vaata amiro qutu vurara tiro, Kotiva tenavu qora kaiqa vare vauna uvara nunka timitaarira aarava homa varianaro.

<sup>11</sup> Maa entara Rivaira ankuqihainaa vaiintinavu himpita vaiha ekaa enta haarua okarara iriha Kotira kaiqa vara amitaqi vi vaiha, airi tataa quara aantau Kotira iha quara amite variara. Mintiaqi vi variavarovata, vinavuka Kotira kaiqa vara amite variava kiama ho tinavu qora kaiqa uva nunka timitaanaro.

<sup>12</sup> Kotiva tinavuara vika qora kaiqa vare uvara nunka nimitaarira tiro, Karaitiva ekaa entara iriharo vohaa tataaqai qutu viro, viraqaahairo viva oru Kotira kauqu tanaraini oquviro vaura.

<sup>13</sup> Maa entara viva mini variqiro vi vairaro Kotiva

vira navutaaka aatara amitairaro viva nai aiku vikaqaa ntava taanaro.

<sup>14</sup> Ihuva Kotira kaiqa vara amiteharo vohaa tataa vaiinti nahentiara iriharo qutu viharo Kotira vaiinti nahenti avu aato muntuka anomakero hiqama nimitorara ti, vika ekaa enta Kotira vaiinti nahentima variqi vivara. <sup>15</sup> Kotira MaraQuravanovata Kotira okarara tinavu qoqaa tiva timi vaira. Viva haaru paropeti vaiinti kahaquvaro vi vaiintiva tiharo,

<sup>16</sup> Kotiva mintima tivo: Ho naantiara te Isareri vatanaaka hampata vohaa vaiha qaraaka uva vo tiva taatauke vatarerave. Kia te vi entara tenta uva maara oriqaqaa qara ntuva taraiti, vi entara te vi uvara vika muntukaqi vate, vika avu aatoqi qara ntuva nimitarerave.

*(Ieremaiaa 31:33)*

<sup>17</sup> Qaiqaavata Kotiva mintima tiro:

Vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvarave, vika ti uva raqake vai uvarave, vi uvara vi uvara te nunka tauru nimitarerave, tura. *(Ieremaiaa 31:34)*

<sup>18</sup> Kotiva vaiinti nahentiara ne qora kaiqa vare varia uvara ekaa nunka nimitaunarave tirara ti, vika qumina nai qora kaiqara iriha Kotira vo haika iha quara amitevora.

*Kaiqe Kotira aaqanto vuare tura*

<sup>19</sup> Ti qata vakaa, Ihuva tinavuara iriharo nai naare raurukero qutu vuvaro Kotiva tinavu uva nunka timitairara ti, tenavu homa Kotira turu-araini virara.

<sup>20</sup> Tota Kotiva vainaini vi varia aarara kaankukaqohairo kuvai tovaro Ihuva vaata

vataakero variqiro viro, tinavuara iriharo vuru qutu viharora tiro, viva vi kaankukara qaqini varakero, Kotiva vainainiara qaraaka aara autu timitora.

<sup>21</sup> Ihuva Kotira kaiqa vara amite vai vaiintiva noravano vaiharo tinavu Kotira vaiinti nahentiqaa raqiki vairara ti, <sup>22</sup> kaiqenavu muntuka koqe i vairaqe Kotirara kempukaiqamake iriqi viha, vira aaqanto qihaaqamake vuari. Tinavu avu aato muntuka qoraigama vimanta vauraro Ihura naarevano tinavu avu aato muntuka hiqama timitaivaro namari koqeva tinavu vaataini hiqama timitaira.

<sup>23</sup> Kotiva kia nai kauqu aigiqaa aqukero tivatai uvara qaqirakero vo uva ti vaiva vairara ti, aniqenavu kempukaiqamake Kotiva tinavu koqema timitaaina entara veka variqi vuari.

<sup>24</sup> Kaiqenavu tentanavu kena vaiinti nahentiara noraiqaake iriqi viha nariara nariara muntuka vateha koqe kaiqaqai varaqi vuari. <sup>25</sup> Aniqenavu ruvaaqumavi vaiha Kotira uva iritaainara kia qaqira karaiti, tuqarake tuataari. Vokiaka kia ruvaaqumavi vaiha Kotira uva irireka auti variantemake, tenavuvata mintiarora. Kaiqenavu tenavu tentanavu kenauka kempukaiqama nimateha kahaqamaqi vuari. Karaitiva tuvuaaina entava auma auma i vairara irihama voqavata mintiaqi vuari.

<sup>26</sup> Tenavu Kotira quqaa uva iri, viraqaahai Kotira tauvaqa utu amite qora kaiqa qaqi varaqi virerave tiarera, qaiqaa tinavuara iriharo Kotira kaiqa vara amitaarira *ofaava* vovano kiamanaro.

<sup>27</sup> Tenavu mintiarera, tenavu voqamake qeteha Kotiva ko tiaina entara vekavata, ihavano voqamakero iteharo Kotira navutaaka tatoqa kaaina entara vekavata variariravaqaima varianaro.

<sup>28</sup> Mosiraqaa tivato uvara raqako okarava maantimama vairo: Vaiintivano vi uvara raqa kairamanta vaiinti taaraqantae, taaramonavue, tiha, Tenavu tave vauraro quqama vi vaiintiva mintivo, tivera, vika kia vi vaiintira aaqurihama amitaraiti, vaakama vira arukevara.

<sup>29</sup> Haaru vohaa uva tiva taataukero vato uvara okaravano mintima vaurara tiro, te qaraaka uva qoririma kaaina vaiintirara ohoma tiva amitaainarave. Vi uvara qoririma kai vaiintiva mintiharoma Kotira Maaqu tauvaqa utu amiteharo virara gumina vaiintivema tiro. Karaitira naarevano Kotiva qaraaka uva tiva taatautaira kempukaiqama kero vi vaiintira qora uva nunka amitaiva vaivarovata, vi vaiintiva virara gumina naarevema tiro.

Vaiinti nahenti aaqurihama nimiteharo koqema nimite vai Maraqurara, vi vaiintiva vira qora okaraqai autu amite vaira. Oho, vi vaiintira ruqutukaaina okarava nantiakeroe varianaro?

<sup>30</sup> Tenavu kankomake iruraro Kotiva maa uvara tiva tero tiharo, *Tenta nai vira muntu karerave. Tenta nai vira koqaa amirerave*, tivakero qaiqaa tiharo, *Te Noravano tenta vaiinti nahen-tiqaa uva vateha ko tirerave*, tura. (Lo 32:35-36)

<sup>31</sup> Vaiintivano nai qora kaiqa varaira kaara Kotiva qaqi variqiro vi vaira kauquqi ntuva virera, te virara voqamake oho tiva amitararave.

*Virara irihama kaiqe Karaitirara  
kempukaiqaake iriqi vuare tura*

<sup>32</sup> Tota Kotira uvavano ni avu aato muntukaqi ataama nimitomanta vau entarara iritaata. Vi entara ne Kotira uva iriqi vi vaumanta vokuka ni qoraiqama nimite vaumanta ne aihavu haikara varaqi vihavata, ne kempukaiqamake variqi vi vaura.

<sup>33</sup> Vo enta ne vaiinti nahenti nivuqaa vaumanta vokuka ni qora uva tiva nimiteha ni qoraiqama nimite vaumanta, vo enta vokuka ni kena vaiinti nahenti qora uva tiva nimiteha qoraiqama nimite vaumanta ne nenta kena vaiinti nahenti kahaqama nimite vaura.

<sup>34</sup> Vi entara Karaitira kaara ni kena vaiinti nahenti karapuhigama tomanta ne kia qetaraiti, oru vika hampata vaiha vikara ike mpo tiva nimite vaura. Vi entara ni airairave, ni vatave, vi haikara niqaahai raqia varomanta ne kia virara noraiqaake iriraiti, ne tiha, Tinavu airaira uritara kero vai airairava, naaruvaini kia taiqaraitiro, qaqi variqiro vuanarove, tivakeha quahehaqai vaura.

<sup>35</sup> Vi entara ne muntuka parumakeha variqi vi vaurara iritehama, ne maa entaravata muntuka parumakeha variqi vi vaivaro Kotiva ni kaiqara iriharo vira koqaa ninta nimiarira. <sup>36</sup> Ne kia popoharaiti, kempukaiqama keha variqi vivera, ne homa Kotira antuqa vaina kaiqara varaqi vi vaivaro Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero tivato uvava niqira vivauma varianaro. <sup>37</sup> Kotira uvavano mintima tiro:

Inaaraiqa varikero naantiara tuvuarira vaiintiva viva kia varikero tuviritiro, viva vaakama tuvuanarove.

<sup>38</sup> Avuqavu ni vai vaiintirara Kotiva mintima tiro: Vi vaiintiva tiriara kempukaiqama kero iriqiro viharoma qaqi variqiro vuanarove. Vi vaiintiva ti aaraqaahairo tuqantaaviro qaqira kero virera, kia te vira quahama amitarerave, tura. *(Hab 2:3-4)*

<sup>39</sup> Ho tenavu kia Kotira aaraqaahai tuqantaavi kakakima vuariraukama vai. Tenavu Kotira uvara quqaave tivakeha vi uvara kempukaiqama iriqi vuariraro Kotiva tinavu tivitaari-  
raukama vai.

## 11

*Tenavu Kotira uvara quqaave tivakeha iriqi vuaina okarara tura*

<sup>1</sup> Tenavu Kotirara kempukaiqama keha iriqi vuaina okarava maantimama vairo: Tenavu kia taara avu aato iriraiti, Kotiva kogema timitare i haikava quqaama qovarama vuanarove tivakeha, vira vekama vairara. Maa entara kia avuqohai tave vauna haikava vaimanta tenavu quqaiqama kero vi haikava vi haikava vaivo ti vaunara.

<sup>2</sup> Haaru vetanto vau entara Kotira vaiinti namenti vira uvara quqaave tivakeha variqi vi vuarara tiro, Kotiva vikara quaheharo vaura.

<sup>3</sup> Haaru Kotiva tuvaro vira uvavano naaru-vavata vatavata autukero vatora. Vi uvarara tenavu tiha, Quqaa Kotiva minturave, tivakeha vaunara. Viva vi entara kia ho vaiintivano tave

vai haikara varakero viraqohairo vaiintivano ho tavaaina haikara autukero vatora.

*Abelira, Enokira, Noaara, vinavukara tura*

<sup>4</sup>Haaru Abeliva Kotira uvara quqaave tivakero, sipisipi naati arukero Kotira iha quara amito haikava Keniva Kotira amito haikaravata uri aatarakero vaura. Abeliva Kotira uvara quqaave tuvaro Kotiva virara tiharo, Are avuqavu ni variara vaiintiva variarao, tivakero Abeliva amito haikarara quahama amitora. Abeliva haaru qutu vuvarovata, viva Kotirara quqaave tu uvara „maa entaravata vaiinti nahenti nai tiva ami nai tiva ami i variarara tiro„, vira uvavano kia taiga viraitiro, qaqiqai variqiro vi vairo. *(Okara 4:4)*

<sup>5</sup>Haaru Enokiva Kotira uvara quqaave tivakero Kotirara iriqiro vi vaurara tiro, viva kia qutu vuvaro Kotiva vira qaqi naaruvaini vita varomanta kia vaiintivano vira ho rantakora. Kotira vukuqi gara ntuvato vaiintiva Enokirara mintima tiro: Enokiva kia naaruvaini vu entara viva kogema kero Kotirara iriqiro vi vaurara tiro, Kotiva vira quahama amitorave, tura. *(Okara 5:24)*

<sup>6</sup>Vaiintivano kia Kotira uvara quqaave ti vairava vairaro, Kotiva kiama vi vaiintira quahama amitaanaro. Vaiintivano tiharo, Quqaama Kotiva vaivo. Quqaama te vira rantarera vuari-raro viva ti kogema timitaanarove ti vairava, vivaqaima Kotiva vainanaini ho vuanaro.

<sup>7</sup>Kotiva Noaarara tiharo, Raurihara vari-ane. Qora haikavano vi entara qovarama vuanarove, tuvaro Noaava kia vi haikara vi haikara tavaraitiro, Kotira uvara quqaave tivakero, namari vaura vuaina naavura kaqakero, nai vaiinti

nahenti hampata vi naavuraqi variqiro viharo ho vaura. Noaava Kotira uvara quqaave tuvaro Kotiva vira kena vaiinti nahenti vataini vaukaqaa uva vateharo vika ruqutu taiqa kero Noaarara avuqavu ni vai vaiintirave tura. *(Okara 6:9)*

### *Eparahaamirara tura*

<sup>8</sup> Haaru Kotiva Eparahaamira aarama kero tiharo, Nena maaqa maini kera vo vataini oru vairaqe naantiara vi vatara ai amiariraro ariniqama vuarire, tuvaro Eparahaamiva vi vatara kia tavaraitiro, Kotira uvara quqaa uvave tivakero nai maaqa mini kero vurama.

<sup>9</sup> Eparahaamiva Kotira uvara quqaave tivakero Kotiva nai kaama amito vataraqaa oru variqiro viharo, viva vo vatanaavano vaiharora tiro, kia maahota naavu kaqa taraitiro, *seri* naavuqiqai voqi voqi variqiro vumanta vira maaqu Aisaaki-vavata, vira nainti lekopivavata, vitantavata tiha, Kotiva maa vatarara tu uvava titantaqi vaivaro maa vatava titanta kaama tai vatavama vaivo, tivakeha vi vataraqaa *seri* naavuqiqai variqi vi vaura.

<sup>10</sup> Vi entara Eparahaamiva *seri* naavuqi variqiro viharo viva naaruvaini maahota variaina vatukara veka vaura. Vi vatukara Kotiva naivano te maantimake autirerave tivakero autai vatukavama vairo.

*(Okara 12:1-10)*

<sup>11</sup> Eparahaamira naata Seraava kontaiqama viro viva vainti vataarirava kia ho vauvaro viva kia virara noraiqaakero iriraitiro, viva tiharo, Kotiva tiriara viva vainti vatataanarove tiva, viva

quqaa uvaqai ti vaivave, tivakero variro, naantiara viva vainti taiqama viro vainti vatatora. *(Okara 21:1-7)*

<sup>12</sup> Mintuvaro Eparahaamiva naampaigama viro qutuarirava aumaigu vaiintira, vira vohaiqaqaahairo vainti airitahaa qovaraiqama vura. Vira vaintivara vaireka, opu makau airi vaintemakeve, namari auvahianta vai nuqava airi vaintemake, airitahaa variara.

<sup>13</sup> Te vaaka tuna vaiinti nahentika Kotira uvara quqaave tivakeha Kotiva nái kaamato haikara vo haika vo haika kia vararaiti, vuru qutu vura. Vika quqaa vi haikava naantiara qovaraiqianarove tivakeha quaheha vaura. Vika maa vatarara tiha, Quqaama tenavu vo vatanaaka maa vataraqaa vahuqa vairera vauraukave, tura. <sup>14</sup> Vika nái maaqa tanara rantake mini vihara ti, minti tura.

<sup>15</sup> Vika Eparahaamiva tota mini ko vatarara kia vi vatarara anirante vireka vauravauve. Vika mini anirante vireka autuare tiatirio, homa vika mini vi aarava vaitirio.

<sup>16</sup> Vika kia mini virara iriraiti, vika uritarakero vai vataraqaa vuataa umanta vaura. Vika Kotirara kempukaiqaake iriqi viha naaruvaini vai vatara veka vaurara tiro, Kotiva vi vatara qerama nimitero tiharo, Te kia kauriraiti, te vika Variqavano vaiha vikaqaa raqikiqi virerave, tura.

<sup>17-18</sup> Eparahaamiva Kotiva tivato uvarara quqaa uvave tivakeharo nai maaqu arukero iha quara amitareva auti vaura.

Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero Eparahaamirara tiharo, Ai maaqu Aisaakiraqaahairo ai autuvano qaqi variqiro vuanarove, tivakero variqiro

viro, vo enta Eparahaamira avatamake tavareva virara tiharo, Nena maaqu arukera iha quara timitaane, tuvaro Eparahaamiva Kotira uva iriro nai maaqu aru amitareva autiharo tiharo, Kotiva tiriara nai kauqu aigiqaa aqukero tivato uvava quqaa uvaqaima varianarove.

<sup>19</sup> Te tenta maaqu vira aru amitaariraro Kotiva vira homa qaiqaa qaqi vara himpima timitaanarove tivakero, nai maaqu arukareva auti vauvaro Kotiva kia vira arukaane tuvaro Eparahaamiva nai maaqu qutu vuraqihairo qaiqaa qaqi himpuvaro vita varontema kero, vira vita varora.

*(Okara 22:1-19)*

*Aisaakira, Iekopira, Iohepira, vinavukara tura*

<sup>20</sup> Aisaakiva Kotiva tivato uvarara quqaa uvave tivakero naampaiqama viro, nai qutu vuarira entava aumaiquvaro viva nai kauqu Iekopiraqaavata Isoraqaavata vateharo vitanta kogema nimiteharo vitantara tiharo, Quqaama Kotiva naantiara nitanta minti mintima kero kogema nimitaanarove, tura.

<sup>21</sup> Iekopivavata Kotiva tivato uvarara quqaa uvave tivakero naampaiqama viro nai qutu vuarira entava aumaiquvaro viva nai kauqu Iohepira maaqutantaqaa vateharo, kogema nimiteharo vitantara tiharo, Quqaama Kotiva minti mintima kero nitanta kogema nimitaanarove tivakero, nai kauruqaa muntuviro vaiharo Kotira autu tuahera kora.

*(Okara 49:22-26)*

<sup>22</sup> Iohepivavata Kotiva tivato uvarara quqaa uvave tivakero, naampaiqama viro nai qutu vuarira entava aumaiquvaro viva Kotira uva vo

qoqaiqama kero tiharo, Quqaama Isareri vaiinti nahenti naantiara Isipiqihai anirante vivarave. Vi entara vika mini vireka iha, ti vuhaarivata maa vataraqihai mpaqi vare vuru mini quntama kaate, tura. *(Okara 50:25)*

### *Mosirara tura*

<sup>23</sup> Vira noka qoka Mosira vatate tavovaro viva koqe vaintivano vaumanta vitanta Pero vaiintivano qorainti vainti vatatera arukaate tu uvara raqake kia qetaraiti, Kotirara quqaama viva tinavu kahaqama timitaariravama vaivo tivake Mosira taaramo tora vira kukeqaqi vi vaura.

*(Katu Varora 2:1-10)*

<sup>24</sup> Mosiva noruqama viro Kotira uvara quqaa uvave tivakero viva aqao tiro, Ne kia tiriara Perora raavuravano viritai vaintirave tiate, tivakero <sup>25</sup> viva tiharo, Hauri te Isipi vatanaaka hampata qora kaiqa varaqi viha vahuqa quaheha variqi vuarorave. Te kia mintiraiti, te tenta navunaaka, Kotira vaiinti nahenti hampata vaiha, vika vataake maara varaqi virerave, tura. *(Katu Varora 2:15)*

<sup>26</sup> Isipini vau onaanara koqe airaira, vo airaira vo airairara Mosiva kia virara noraiqaakero iriraitiro, viva Kotiva noraiqama kero atitaaina vaiintira, virara noraiqaakero iriqiro viharo tiharo, Te tenta vaiinti nahenti hampata variari Isipi vatanaaka homa ti kaurira haika timiqi vivarave, tura. Kotiva naantiara naaruvaini nai vira koqaa amiainarara iriqiro viharora tiro, viva minti tura.

<sup>27</sup> Mosiva kempukaiqama kero Kotirara iriqiro viharora tiro, viva Isareri vaiinti nahenti ntita

varero Pero vaiintivano arara itaainarara kia qetaraitiro, Isipi mini kero vura.

Vaiintivano avuqohairo Kotira tavaarirava kia vaivarovata, Mosiva Kotira avuqohairo tava-maairo vi vauntemakero, viva Kotirara kempukaiqama kero iriqiro viharo, kia qaqira kero anirantero viraitiro, Isipi mini kora. *(Katu*

*Varora 12:31-42)*

<sup>28</sup> Mosiva Kotiva tu uvarara quqaave tivakero, *enselivano* Isareri vatanaaka hoqare qorainti vainti vatatoka, kia arukaraitiro qaqi vehakuma nimitaarire tiro, sipisipi naati arukero vira mati namakero vira naare varakero vo qenti vo qentiqaa aqutora. *(Katu Varora*

*12:13)*

*Isareri vaiinti nahenti airitahaa Kotira uvara kempukaiqamake iriqi vi vaurara tura*

<sup>29</sup> Isareri vatanaaka kempukaiqaake Kotirara iriqi vihara ti, vika aahara vatavau vuntemake Naare Namarive tu namarira ho taga vare vura. Vika taga vare vumanta Isipi vatanaaka Isareri vatanaaka untemake virare tuvaro nora namarivano vika ekaa aqu ravaaqavu kora.

*(Katu Varora 14:15-31)*

<sup>30</sup> Isareri vatanaaka kempukaiqaake Kotirara iriqi vurara tiro, vika Ieriko vatukaini ori vaantaavura tataaqa 7 entanavuara ututuma kovaro ori vaantaavura vuvatova naivano ravantau vura. *(Iosuaa 6:2-25)*

<sup>31</sup> Nahenti vovano hampi nariro ni vau nahentiva Rehaapiva Kotirara kempukaiqaakero iriqiro vi vaurara tiro, viva nai navutaa vaiintitanta, Isareri vaiintitanta kahaqama nimitora. Vi

nahentiva Kotirara quqaave tuvarora tiro, Kotiva vira kahaqama amitomanta Isareri iqoka vaiinti Kotira uva raqakoka ekaa arukeha kia viravata arukora. *(Iosuaa 2:1-16)*

<sup>32</sup> Ho te tau vaiinti nahentikarae tivaqi virara? Gideonirave, Baraakirave, Samsonirave, Iepataarave, Devitirave, Samuerirave, paropeti vaiintinavuue, te kia maa qararaqihai vukaiqaake vikara ho tirara.

<sup>33</sup> Vika Kotira uvara quqaa uvave tivakeha, virara kempukaiqaake iriqi vi vaurara ti, vika iqoka raquqi viha vo vatanaa vo vatanaaka naatarake vaura. Vika avuqavu nuvaqi vi vauvarora tiro, Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo nimirave tu haikara nimi vaura. Vokuka Kotirara kempukaiqaake iriqi vihara ti, vika *raioni* no tintatovaro kia vika ari vaura.

<sup>34</sup> Vokuka Kotirara kempukaiqaake iriqi viha noraiqaakero iha ite vaura qimpake vaura. Navutaaka vokuka arukarare tumanta vika ho ruqemake aiqutute vi vaura. Vokuka uqerara vaiinti nahenti vaihavata, Kotirara kempukaiqaake iriqi vi vaurara ti, kempukaiqamavi vaura. Vika Kotirara kempukaiqaake iriqi vi vaiha, iqoka raquqi viha, vo vatanaa vo vatanaaka vika iqoka vaiinti naatarake vaura.

<sup>35</sup> Haaru nahenti vonavu kempukaiqaake Kotirara iriqi vi vauvarora tiro, Kotiva vika vaintinavu qutuvuka qaiqaa qaqi vara himpima nimate vaura.

Haaru vokuka Kotirara kempukaiqaake iriqi vi vaumanta vika navutaaka vika ravaaqavuke tiha, Ne Kotira tauvaqa utu amitaiqe ni qaqi kaari variate, tumanta vika kia nái navutaaka turara

iriraiti, vika qutuvi Kotira vataake koqemake variqi virara noraiqaake irihama, kia Kotira tauvaqa utu amitomanta vira kaara vika navutaaka vika ruqutuqi viha ruqutu taiqake vaura.

<sup>36</sup> Kotira vaiinti nahenti Kotirara kempukaiqaake iriqi vi vaumanta vira kaara hini kuka vika naaraihama nimateha, hini kuka kaavu numiqake vateha, hini kuka rumpa vareha karapuhiqui vuru ke vaura.

<sup>37</sup> Vokuka vika origohai ruqutuqi viha vuru aruke vaura. Navutaaka vukai so varakeha viraqohai vokuka vaata tavaaraqaa teqa aquke vaura. Vika vokuka iqoka paipeqohai aruke vaura.

Vokuka vehiqamavi kia koqe utavaaqa vataraiti, sipisipi pahave memerave paha varakeha nonkuteha vi ani vaumanta vika navutaaka vika qoraiqama nimateha vika rauntuke vaura.

<sup>38</sup> Vinavuka kia vaiintivanovata vaunaini vi aniha vaura. Vinavuka aiqinavauve, ori on-avugive, vata ntoma viraqive, vi aniha vaitaqi vi vaura. Ike, vataini vauka vinavukara koqe vaiinti nahentive tiataara vaumanta vinavuka qoraiqama nimate vaura.

<sup>39</sup> Vi vaiinti nahentika haaru vaiha Kotira uvara quqaave tivakeha Kotirara kempukaiqaake iriqi vi vaurara tiro, Kotiva vika quahama nimateharo koqe vaiinti nahentive ti vauvarovata, viva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo tu haikara kia vika varora.

<sup>40</sup> Haaru Kotiva tinavuaravata iriharo uva vo vatero tiharo, Te kia haaru vau vaiinti nahentika naane koqema nimitarerave. Haaru vau vaiinti

nahentikavata, naantiara vai vaiinti nahentika-  
vata, vika vika vohaaraqai vaiqe te vika koqema  
nimitaari vika ho vai vaiinti nahentika vaivar-  
ave, tura.

## 12

*Tenavu Karaitirara kempukaiqamake iriqi  
vuare tura*

<sup>1</sup> Ho haaru vaiinti nahenti airitahaa Kotira  
uvara quqaave tivakeha kempukaiqaake virara  
iriqi vi vaura. Maa entara vi vaiinti nahentika  
airitahaa tinavu ututumate vaiha tinavu aituti  
variamantara ti, kaiqenavu vika nivuqaa vaiha  
kia popohanaara iraiti, koqemake Kotira aaraqaa  
viha nai aatarake nai aatarakemaqi vuari.

Vika nivuqaa vaiha vo haika vo haikavano  
tinavu ravaaqavuke vai haikaravata, qora kaiqa-  
vano tinavu paama tivakero tuate vai haikara-  
vata qaqira vara aquke, kia popoharaiti, koqe-  
make nai aatarake nai aatarakemaqi vuari.

<sup>2</sup> Kaiqenavu kantamaqi viha Ihuraqai tava-  
maqi vuari. Viva naane avuni viharo Koti-  
rara kempukaiqaakero iriqiro vivara tiro, viva  
homa tinavuvata kahaqama timitairaqe tenavu-  
vata vira aanare Kotirara kempukaiqaake iriqi  
viha vuari. Ihuva katariqaa qutu vireva umanta  
vira naaraihama amiteha kaurira haika amu-  
varo viva kia virara noraiqaakero iriraitiro, viva  
naantiara quaha kero variaina entarara iriharo  
tinavuarao tiro qutu vura. Maa entara viva  
uritarero Kotira kauqu tanarainima vairo.

<sup>3</sup> Karaitiva vataini vaumanta qora kaiqa  
vare vau vaiintika anomake virara qora avu  
aato vateha qoraiqama amite vaura. Karaitira

mintuntemake nivata qoraiqama nimitaivera, kia popoharaiti, kempukaiqama kema variqi vuata.

<sup>4</sup> Ho qora kaiqa vare variaka ni qoraiqama nimate vaihavata, vika kia ni aruke variara. <sup>5</sup> Vo uva qara ntuva tora ne tauru kevora. Vi uvaraqi Kotiva niara ti maaqu raavurave tiharo mintima tiro:

Ti maaquo, Noravano Kotiva ariara viva avuqavu nuarire tiro, ai ruqutirarama are virara irihara variane. Viva ai atirarama kia popohehara muntuka qoraiqirara variane.

<sup>6</sup> Kotiva nai antuqa ari vai vaiintirara qora aaraqaa qaiqaa vuantorave tiro, viva vi vaintira ruqutuqiromo viharo atiqiro vi vairave. Viva ti maaquve ti vaina vaiintira ruqutuqiroma vuanarove, tura. (*Uva Maara Kogera 3:11-12*)

<sup>7</sup> Kotiva ni qaqi ruqutuqiromo vi vairamanta, ne kempukaiqaake vaiha Kotiva tinavu nai vaintairama ruqutuqiromo vi vaivo tiata. Tara vaintie vira qova virara avuqavu nuarire tiro, kia vira ruqutukero utetaanaro? Vira qova nai maaquara avuqavu nuarire tiro, vira qaqiqai ruqutuqiromo viharo utete vaira.

<sup>8</sup> Kotivavata nai vaintaira ruqutuqiromo viharo utete vaira. Viva kia nivata ruqutuqiromo viharo utetairera, ne kiama vira vaintaira tarauka vairaiti, ne aaranahainaa vaintairama vaivara.

<sup>9</sup> Maini vataini tinavu qokavara tinavuvata ruqutuqi viha utete variamanta tenavu kia vika toma nimitaraiti, vikara koqe vaiintiveqai ti vau-nara. Virara irihama tenavu tinavu qova Kotiva naaruvaini vaira, vira uva voqavata iriqi viha ekaa enta qaqi variqi vuari.

10 Tinavu qokavara vataini variaka vahuqa vaiha vika nái irikeha tinavu ruqutuke utete variara. Kotiva tinavu kogema timitareva iharo, tinavuara vika nai takuqukero vainantemake variqi vuate tiro, tinavu ruqutuqiro viharo utete vaira.

11 Vira qova nai vaintiru ruqutuqiro viharo utetaqiro vi vaivaro vi vaintiruva tiharo, Ike, ti vaatavano voqamakero aiha vivo, ti vaira. Minti tivaqiro viro viva noruqama viro, koqe vaiintivanoma varianaro. Vi vaiintiva ruqutukero utetairaqaahairo paru iarira vaiintiva vaiharo avuqavu nuarira vaiintivama varianaro.

12 Kotiva niara avuqavumake variqi vuate tiro, ni ruqutiharo utete vaimantara ti, kia aiku kauqu ragantaate qumina vairaiti, aiku kauqu rantuta keha kempukaiqamake variata.

13 Ne Kotira aaraqaa avuqavumake variqi vi vaivaro uqerara vaiinti vovano Kotira aaraqaa rentuqaa rentuqaamaqiro viharo, kia kuntavaivaima varero kaavu ntiraitiro, kempukaiqama kero ni avataqiro viharo variqiro vuanaro.

### *Qora kaiqa varaarorave tivakeha rauriha variate tura*

14 Ne variqi viha antua uvavano qovaraigiantorave tivakeha ekaa vaiinti nahentiara qihaaqama nimitaqi vuata. Ne kia qora kaiqa vararaiti, Kotira kaiqaqai varareka autiha variata. Kia Kotira kaiqa vararaitiro variqiro vi vairava, kiama ho Nora Kotira tavaanaro.

15 Hauri niqihairo vovano Kotiva vira aaquri-hama amiteharo koqema amite vaira qaqira kero Kotira toma amitaantora. Hunkavi haikava kara qoraiqamake vaintema kero, niqihairo vo vai-intivano vo maara qovaramakero ni qoraiqama nimitaantorave tivakeha rauriha variata.

16 Hampi qaramaqi ni varia okaravave, Kotirara kia iri varia okararave, ni avutaini qovarama vuantorave tivakeha rauriha variata. Tinavu kaivaqava Isova minti vau vaiintiva vaura.

Viva avuni hoqare vatato vaintiva vaiharo nai qatara tiharo, Kara timiraqe te ariarama avuni hoqare vatatai vaintiva vaivo tiarirara are ti qova ti koqema timiteharo tiaina uvaravata varenarave, tuvaro vira qatavano nai vakaara kara vira amuvaro nora.

17 Vi karara namakero vira naantiara vo enta viva nai qorara tiharo, Are ti koqema timitena uvara tiva timiraqe te tenta vaintairavata koqemake variqi vuare, tuvaro vira qova kia mintiraitiro vira qoririma kovaro Isova iqi rataqiro viharo, tota nai qatara tivato uvara nunka karare tiro, tavovaro vi uvara nunka kaarira aarava kia ho vaura. *(Okara 27:30-40)*

### *Haarua uvaravata qaraaka uvaravata tura*

18 Ne kia Kotira haarua uva iriaka vairaiti, ne vira qaraaka uva iriaka variara. Haarua Kotiva nai tivato uvara qovarama kareva auti vaumanta ni kaivaqaqavara Sainai Aiqina auvoqi oru ruvaagumavi vaiha tavovaro ihavano noraiqaakero itaqiro vi vauvaro viraqaahairo konkira aru vuvaro aaronavanovata uti vaura.

19-20 Minti vauvaro *aanumaaravano/nomavano* noraiqaakero uva tuvaro uvavano naaruvaihairo mintima tiro: Vaiintivanove, aantau vahivanove, maa aiqinara uru utu varairera, vira oriqohai ruqutu kaate, tura.

Uvavano minti tumanta vaiinti nahenti voqamake aatu itomanta ike mpo tiha, Kia qaiqaavata uva tiane, ti vaura.

21 Mosivavata vi haikava vi haikava qovaraigura taveru tiharo, Oho, ti aiqiu kauqu ntiri ntiri i vaimanta voqamake qetehama vauro, tura.

22 Ho ne qaraaka uva Kotiva tivatora iriakara ti, ne kia nenta kaivaqaukavara voqaantemake Sainai Aiqinaqaa viraiti, ne vo aiqinaqaa oruntaaka variara. Vi aiqinara autu Saioni Aiqinave, Kotira vatuka Ieruharemi naaruvaini vai vatukarave, ne mini oruntaara. Vi vatukaraqima Kotiva qaqi variqiro vi vaiva vairo. *Enseli* airitahaa variamanta qaiqaa kaatavanovata viraqi ruvaagumavi vaiha Kotira quahama amitaqi vi varianaini, ne mini oruntaara.

23 Kotiva avuni hoqare vatatai vaiinti nahentika ruvaagumavi varianaini ne oruntaara. Vi vaiinti nahentika nutu naaruvaini qara ruva taavaroma vairo. Ekaa vaiinti nahenti uva avuqavu qiarirava Kotiva vainaini ne mini oruntaara. Vataini avuqavu ni varia vaiinti nahentika vika maraquravano vainaini ne mini oruntaara. Kotiva vika kahaqama nimitaimanta vika ho varia vaiinti nahentika variara.

24 Ihuva Kotiva qaraaka uva tiva taatautaira qovarama kai vaiintiva vainaini ne mini oruntaara. Ihuva tinavuara iriharo nai naare raurukero

qutu vurara tiro, Kotira qaraaka uvavano kem-pukaiqama viro vairo. Keniva Abelira arukovaro Abelira naarevano nteharo vira noqaa nai aru muntu kaane ti vaura. Ihura naarevano nteharo kia virara nai noqaa aru muntu kaate tiraitiro, vaiinti nahenti qora kaiqa vare vai uvara nunka nimitaarire tiro, Ihura naarevano Abelira naare aatara kora.

<sup>25</sup> Vi uvara irihama rauriha variata. Maa entara Kotira uva qaraaka uva ni tiva nimi vaina vaiintira qoririma amitevora. Haaru Mosiva qaqi vaiintivano vaiharo Kotira haarua uva vaiinti nahenti tiva nimumanta vika kia vi uvara avataqi vuvaro vira kaara Kotiva vika ruquti vaura. Maa entara Ihuva naaruvaihainaa vaiintivano Kotira uva tinavu tiva timi vaira tenavu kia iriarera, tenavu rugemake vuarira aarava kia ho varianaro.

<sup>26</sup> Kotiva nai haarua uva qovaraiqama kareva u entara Kotiva uva ti vauvaro vatavano qakiharo vaura. Maa entara Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero tiharo, Naantiara te qaiqaa uva tiha, kiama te vataqai qaki iraiti, te naaruvavatama qakiainarave, tura.

<sup>27</sup> Kotiva qaiqaave tu uvara okara vaireva maantimama vairo: Kotiva tota vaiharo tuvaro vatavata naaruvavata qovarama vura. Naantiara viva qaiqaa tiraro vatavanovata naaruvavanovata taiqa virarovata, Kotira vatuka kia ho qakiaina vatukava qaqima varianaro.

<sup>28-29</sup> Tenavu kia ho qakiaina vatukaraqī vuari-raukara ti, kaiqenavu Kotirara kogema iarao tivaqi vuari. Kotiva tinavu Variqavano vaireva, ihavano tatoqa kainantema kero vaiinti ruqutuke

vaivama vaira. Minti vairara ti, kaiqenavu vira aatu qeteha koqemakeha vira autu tuaheraқи vuari.

## 13

### *Maantimake nivaro Kotiva niara quahaarire*

<sup>1</sup> Ne qata vakaa aura nakaa vaiha nariara nariara muntuka vataқи vuata. <sup>2</sup> Vonaihai anika, nenta naavuқи koqemake ntita vate okarara kia qaqira karaiti, iriteha variata. Haaru *enseli* vonavu vataini qovarama vumanta vokuka vinavukara qaqi vaiintinavuve tivakeha vinavuka koqemake ntita vate kara nimura.

<sup>3</sup> Ne nenta kena vaiinti nahenti karapuhigama taakara tauru kevora. Nevata karapuhigama taaka voqaara vaiha vikara mpo ike tiva nimateha kahaqama nimitaata. Ni kena vaiinti nahenti qoraiqama nimate variamanta variaka, vikaravata iriteha variata. Vikavata nevata vohaa qaramake variara.

<sup>4</sup> Naata vaati vare varia okarara koge okarama vaivo tiata. Vira vaativanovata vira naatavanovata naitantaraqai aatoқи iriқи viha variata. Vora naata vaati vataake hampi ni vaika Kotiva vikaqaa uva vataanaro. Hampiara voqaara qaramaқи ni vaika, Kotiva vikaqaavata uva vataanaro.

<sup>5</sup> Ne variқи viha kia monu vareraraqai noraiqaake iriқи vuata. Ne nana nana haika vaterara homa vi haikara vatauro tiata. Kotiva tinavuara mintima tiro: Te kia ni qaqira karaiti, te ni hampata variқи virerave, tura.

<sup>6</sup> Kotiva minti turara ti, kaiqenavu kia qetaraiti, muntuka qihaaqamake Kotirara mintima tiare:

Kotiva ti kahaqama timite vaiva vaimantara ti, te kia vaiintivano qoraiqama timitaainarara geteha virerave, tiare. *(Ihi 118:6-7)*

<sup>7</sup> Haaru ni qiata vaiintinavu Kotira vakaaka ni tiva nimi vaura, ne vinavuka uva tauru kevora. Vinavuka Kotira uvara quqaa uvave tivakeha kempukaiqaake Kotirara iriqi viha vuru qutu vurara iriteha nevata vinavuka inte iata.

<sup>8</sup> Ihuva haaru vauntemakero vatevata naan-tiaravata viva vohaa qaramakero varianarove.

<sup>9</sup> Ne avuqavu aaraqaa nuvaqi viha, kia aahuva uva, vo uva vo uva avataqi vuata. Ne variqi viha hauri tiha, Kaiqe vi karara kia naraiti, vi kararaqai namaqi vuare, tivora. Kara ne varia okarava kia ho vaiinti nahenti kahaqiramanta vika koge aaraqaa vivarave. Kotiva ni aaquri-hama nimateharo kogema nimate vaiva ni kempukaiqama nimitaira ne homa variqi vivara.

<sup>10</sup> Kotira Naavuqi variaka, vika vo *ofaa* taintaqaqaa vaiha Kotira kaiqa vara amite variarara ti, vika kiama tinavu *ofaa* taintaqaahai ho kara nevara.

<sup>11</sup> Kotira kaiqa vara amite variaka qiata vai-intivano Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare uvara nunka nimitaarire tiro, quara aantau arukeharo vira naare Kotira Naavu turuaraini vuru *raintumake/ruanainorimake* vaimanta von-avu quara aantau vira vaata vare muntu vatuka aaqaini keha iha quarake variara.

<sup>12</sup> Ihuva Kotiva vaiinti nahenti qora kaiqa vare uvara nunka nimitaarire tiro, vivavata vatuka aaqaini qutu viro nai naareqohairo vaiinti nahenti avu aato muntukaqi hiqama nimitora.

<sup>13</sup> Viva vatuka aaqaini qutu vurara ti, kaiqe tenavuvata vatuka aaqaini otu vira hampata vaiha kaurira haika vira vataake varaare.  
<sup>14</sup> Kia maa vataraqaa tenavu maahota variaina vatukava vairo.

Naantiara qovaraiqiaina vatukararama tenavu aitutumaqi vi vaunara.

<sup>15</sup> Karaitira kaiqara iriha kaiqenavu *ofaa* vo, tentanavu noqihai Ihuva tinavu Noravano vaivo tivakeha Kotira autu tuaheraaina uvara, vi *ofaara* Kotira vara amitaqi vuare.

<sup>16</sup> Mintiaqi viha ne koge kaiqa varaqi viha nai kahaqama amite nai kahaqama amitemaqi vuata. Ne mintiaqi vi vaivaro Kotiva virara koge *ofaave* tivakeharo niara quaheharo varianaro.

<sup>17</sup> Niqaa raqiki varia vaiintika uva ne koge-make iriqi viha vika vevaaraini variata. Naantiara vika Kotira avuqaa oru vaiha niqaa raqikiqi vi vai uvara vuru Kotira tiva amirara ti, vika kia popoharaiti, niqaa kogemake raqikiqi vi variara. Ne vika uva iriqi vivera, vika quahehama nai kaiqa varaqi vivara. Ne vika uva kia iriqi vivera, ne vika maara nimimanta vika kiama ho ni kahaqivara.

<sup>18</sup> Tinavuara iriha Kotira aarama timitaata. Tenavu koge kaiqaqai ekaa enta vararera auti vauraukara ti, tenavu koge avu aatoqaa kaiqa vare vaunara.

<sup>19</sup> Vi uvara irihama te niara mpo tiha, Ne Kotira aaraivaro viva vaaka ti tititama kairage te ne vainaini vuare, turo.

<sup>20-21</sup> Ho vaiinti nahenti muntuka paruma nimite vai Variqava, ni vo haika vo haika nimiramanta ne vira antuqa vaina kaiqara ho

varaqi vuata. Viva Karaitira kempukaqohairo ni kempukaiqama kairamanta ne Kotiva quahama nimate vaina vaiinti nahentika variata.

Ihuva Sipisipi Qova Noravano tinavu nai sipisipiqaa raqiki vaiva vaiharo, viva Kotira qaraaka uvavano ekaa enta qaqi variqiro vuainara nai naareqohairo kempukaiqama korara tiro, Kotiva vira qaqi vara himpima kora. Ho kaiqe Ihu Karaitira autu ekaa enta ekaa enta tuaheraqi vuare. Quqaave.

*Ekaara uva tura*

<sup>22</sup> Te qeqo uvaqai ni qara ntuva nimatehara ti, te niara vihi tiha, maa uvarama iriqi vuate turo.

<sup>23</sup> Maa uvaravata iriata. Tinavu qata vakaa, Timotiva karapuhiqihairo taiqeroma. Viva vaaka maini anirera, te vikantima ni oru tavarera.

<sup>24</sup> Ne nentaqaa raqiki varia vaiintikaravata, ekaa Kotira vaiinti nahenti vokiakavata uva mantama timitaata. Ni qata vakaukavara Itarihainauka ni uva mantama nimate variara.

<sup>25</sup> Kotiva ni aaqurihama nimateharo koqema nimitaqi viramanta ne variqi vuate, turo.

**Kotira Uva**  
**The New Testament and portions of the Old**  
**Testament in the North Tairora Language of Papua**  
**New Guinea**  
**Nupela Testamen na sampela hap Olpela Testamen**  
**long tokples Tairora long Niugini**

copyright © 1979, 1994, 2005, 2008, 2009, 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tairora

Dialect: North Tairora

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

    You include the above copyright and source information.

    You do not sell this work for a profit.

    You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-05-26

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

909b265f-c886-56ae-b943-fdc12fe46c5e